STRIP SCHRIFT

Prijs ƒ5,95
Bfr. 110

BERNARD HISLAIRE
RALF KÖNIG
HERR SEELE

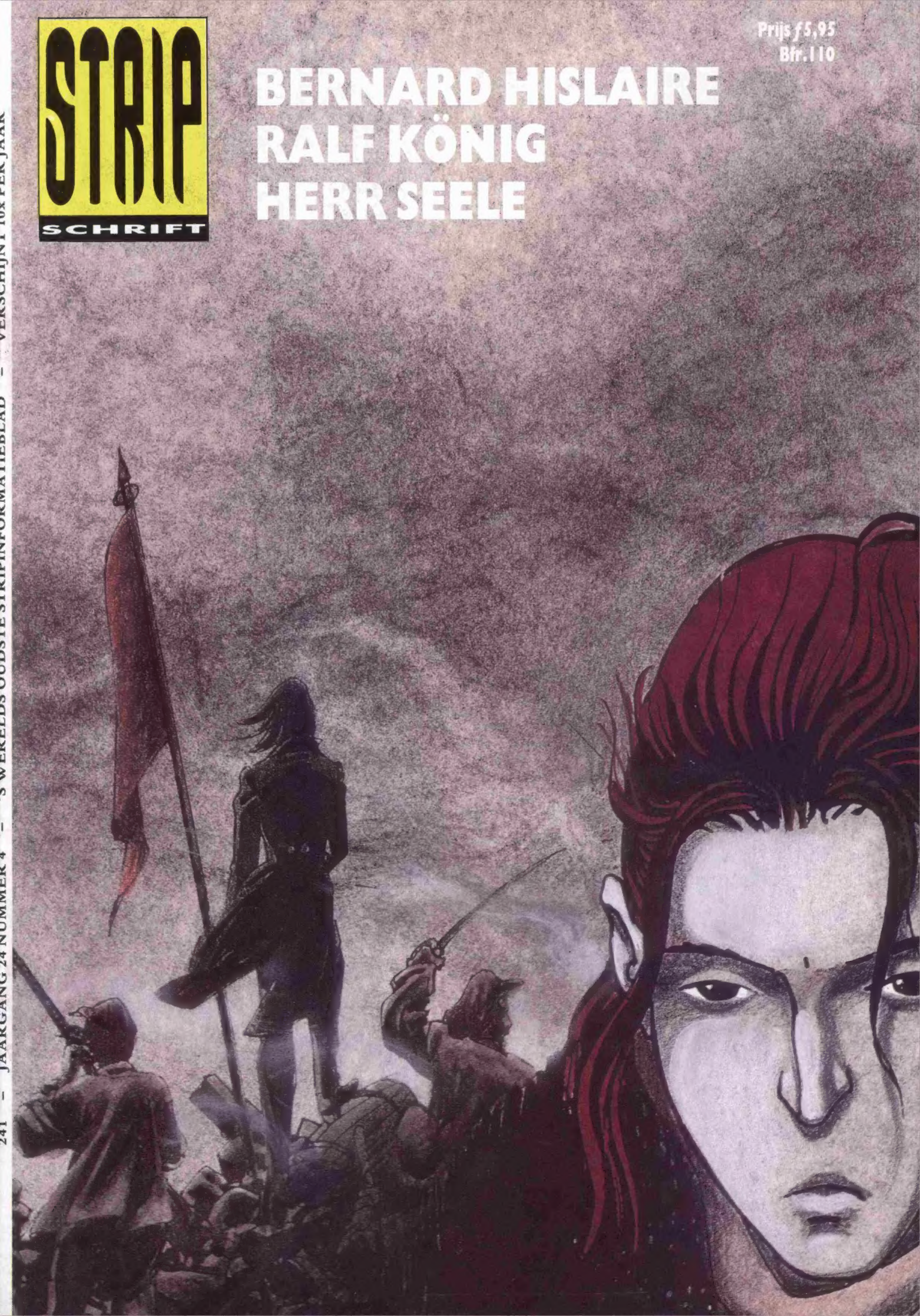

241 – JAARGANG 24 NUMMER 4 – 5 WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10X PER JAAR

Copyright © 1991 by DC Comics, Inc.
All rights reserved.

Black Orchid (3 delen)
fl. 29,95 per deel

KWALITEITSSTRIPS

Watchmen (6 delen)
fl. 16,95 per deel

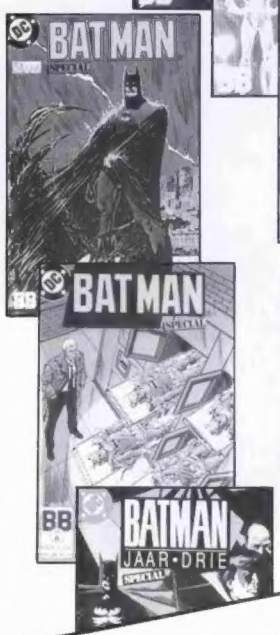

Batman Special
v.a. fl. 5,95

Copyright © 1991 by Marvel Entertainment Group, Inc.
All rights reserved.

The Punisher
fl. 4,95 per nummer

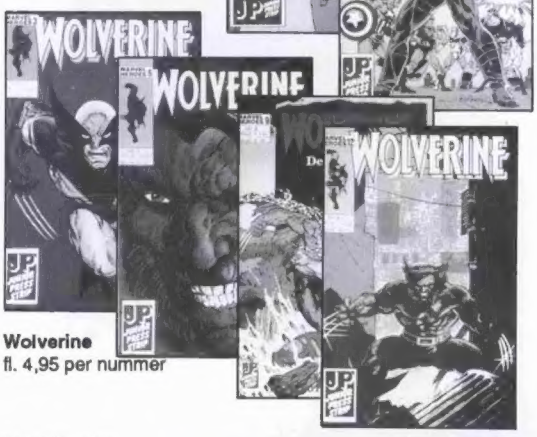

Wolverine
fl. 4,95 per nummer

Superhelden
fl. 6,95 per nummer

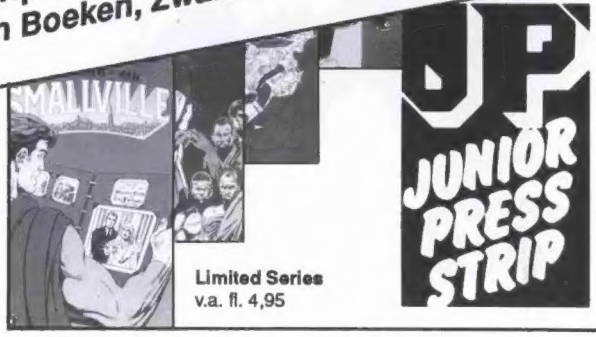

Limited Series
v.a. fl. 4,95

De afgebeelde titels zijn te koop bij alle stripspeciaalzaken of via onze afdeling klantenservice, Semic Juniorpress / Baldakijn Boeken, Zwarteweg 6, 1412 GD Naarden

BB

JP
JUNIOR
PRESS
STRIP

STRIP SCHRIFT

Jaargang 24 februari 1991 nummer 4 (241)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Eric de Graaf, Arco van Os, Hans Pols, Noël Ummels

Medewerkenden
Karel Biddeloo, Ben Bits, Har Brok, Hans Duncker, Erik Hitters, Ralf König, Astrid M. Kraft, Willem Naber, Michel Nadorp, Stefan Nieuwenhuis, Ron Pirson, Mat Schifferstein, Hans Stoovelaar, Rudy Vrooman, Rein van Willigen.

Redactie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon: 030 - 319968

Abonnementen
Voor abonnementen kunt u terecht bij
Uitgever Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 03404 - 11117
Telefax 03404 - 32674
Abonnementsprijs f 55,- / Bfr. 1030
Leden van Het Stripschap f 2,50 / Bfr. 45 korting
Nederland: Postbank 209948 of ABN-bank 54.89.74.330
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: ABN-bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Amsterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam
Geknipt Papier, Gent

Omslag
Bernard Hislaire

Redactioneel

Op 17 februari hebben wij weer onze redactionele jaarvergadering gehouden. Buiten onze reguliere redactie-werkzaamheden om, voeren wij op de jaarvergadering ons marathon-overleg. Wij verdiepen ons een volle dag in zaken die anders nauwelijks aan de orde komen. Zo hebben wij onder andere de resultaten van de lezers-enquête van oktober vorig jaar onder de loep genomen. In april zullen wij u hierover uitvoerig berichten.

Wij hebben ons ook gestort op de lange termijn-planning, opdat wij in een zo vroeg mogelijk stadium onze medewerkers, maar zeker ook ons zelf aan het werk kunnen zetten ten behoeve van ingecalculeerde artikelen. Doel hiervan is een betrouwbare stroom van kopij te realiseren en bovendien kunnen wij op deze wijze de inhoud van elk nummer van Stripschrift zo gevarieerd mogelijk maken.

Voorts kwam het onvermijdelijke onderwerp van de financiën ter sprake. Stripschrift is financieel gezond, maar de ruimte voor buitenissigheden als ons extra dikke decembernummer is beperkt. Ons goede voornemen is, het uitgaven-budget van Stripschrift gelijk te schakelen aan de abonnementsopbrengsten en inkomsten uit advertenties en losse nummer-verkoop te benutten voor extraatjes. Helaas hebben wij niet altijd de tijd ons goed aan de advertentiewerving te zetten. Maar, dames en heren adverteerders: realiseert u zich dat Stripschrift een oplage heeft van 2500 exemplaren en goed verspreid wordt in de stripwinkels in Nederland en België!

Wat u betreft, trouwe lezers, hopen wij, dat óók in het komende jaar onze inspanningen zullen leiden tot een voor u zeer acceptabel stripinformatieblad, want wij kunnen alvast verklappen, dat u ons in de lezers-enquête behoorlijk gunstig gezind bent geweest.

Inhoud

4 **HERR SEELE** Noël Ummels en Ron Pirson
9 **BITS & PIECES** Ben Bits
10 **BERNARD HISLAIRE** Hans Pols
14 **BUGS BUNNY'S ROOTS** Rein van Willigen
16 **RALF KÖNIG** Hans Pols
19 **STRIP: FAMILIEBANDEN** Ralf König
23 **KUIFJE, 60 JAREN AVONTUUR** Har Brok en Hans Pols
24 **IK DENK ER HET MIJNE VAN...** Karel Biddeloo
26 **HET COMICJAAR '90** Hans Pols
27 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
33 **BRIEVEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp

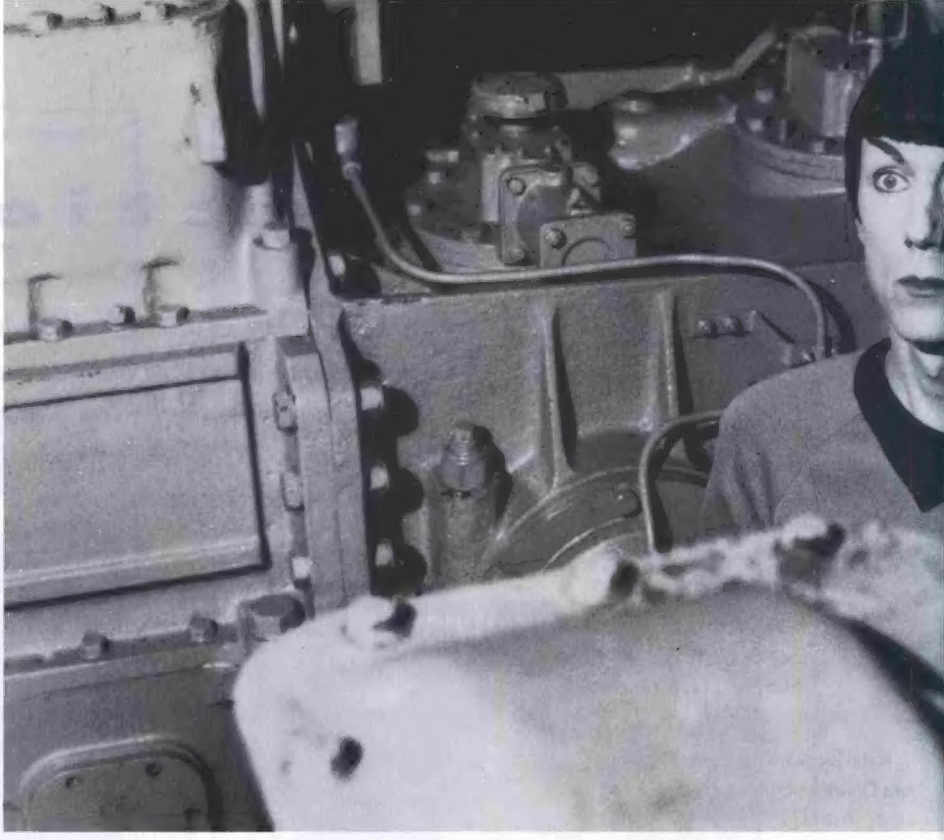

Herr Seele als Mr. Stock in *Wally in Space* in *Lava*, aflevering 4.

HERR SE

De klootzak van Honolulu blijkt de macrobioot van Oostende. Herr Seele**, die de eerste helft van de openingszin van het slotartikel van ons** *Lava*-**drieluik in de Belgische en Nederlandse theaters als lied ten gehore brengt, schotelt ons pal na onze entree een 'proevertje' voor van een geheel vleesloos dieet, waarvoor de ingrediënten op een – naar zijn zeggen – uitstekende, gespecialiseerde markt verkregen zijn. Daar het bestek in handen van de Engelsen is gevallen, maken we ons debuut als eters met stokjes. Honderduit praat** Peter van Heirseele**, want zo werd deze bijna-monnik gedoopt, over de macrobiotiek, over wat wel en wat niet mag en goed is voor lijf en leden. In elk geval heeft hij geen dokter nodig. Dat Herr Seele niet happig is op interviews, heeft verder niets met zijn eetgewoonten te maken. Niettemin stond** Kamagurka**'s strijdmakker in humorland, die nog moeilijker te bereiken is dan** koning Boudewijn**, ons toe, onderstaande bespiegelingen op te tekenen. Maak kennis met een serieuze gast, die vanzelf grappig is. Of toch niet? ... Wij komen er in elk geval niet uit.**

door

NOËL UMMELS

en

RON PIRSON

Herr Seele: Kama en ik hebben ook geprobeerd om **Eddy Wally** van de voordelen van de macrobiotiek te overtuigen, maar hij zweert bij twee biefstukken per dag. Niettemin zijn wij grote bewonderaars van hem. De tekst van 'Ik spring uit een vliegmachien, alleen maar om jou te zien' zou Kama graag geschreven hebben. Ik vind Eddy Wally enorm positief; zelfs zijn treurige liedjes worden door zijn eeuwige grijns vrolijk. Hij is vriendelijk in de omgang – een sociaal mens – en hij zou geen vlieg kwaad doen. Hij is entertainment, dat vind ik toch fantastisch positief. Het is geen doemdenker. En hij weet niet goed waar hij mee bezig is en dat vind ik een voordeel.

Eddy Wally is wel iets speciaals, natuurlijk. Overal waar hij komt, is hij de vedette. Hij doet het al zo lang, zichzelf ophemelen. 't Is een echte gast, in elk geval. Hij is niet fake. Daarom is hij natuurlijk al rijp voor een beetje surrealisme. Hij speelt het totaal niet en dat is echt surrealistisch. Net als **Salvador Dali**, die gast wilde ook niet opgeven met zijn flauwekul. Toen hij al negentig jaar was of zo en hij in coma lag, werd hij eventjes wakker waarop hij zei: 'Moeten de schapen niet geschoren worden?' Wat absurd is, hè? En die gast geloofde daar voor honderd procent in. Ik vind Eddy Wally ook wel zo iemand. Je kùnt hem er niet op betrappen, dat hij een privé-leven heeft. Dat is toch fantastisch!

Hij is ook heel professioneel, een gast die zijn publiek altijd vriendelijk behandelt. Het is een beetje een ouderwetse vorm van professionaliteit, op zijn Amerikaans. De manier waarop hij spreekt: hij kan geen fouten maken. Als je begint met intelligent te spreken in een paar interviews, is het moeilijk dat vol te houden. Maar hij flapt het er gewoon uit! Hij kan niet missen; hoe dommer, hoe liever, eigenlijk. 't Is een komiek, 't is gewoon een komiek. Hij hoeft er alleen niet van te leven. Maar Eddy Wally is niet expres grappig en dat is het verschil met een echte komiek.

Ik ook niet, trouwens, daarom is het ook wel

ELE

moeilijk voor mij om interviews te doen. Ik probeer zeker niet grappig te zijn. Dat moet toch wel een beetje in het beroep van komiek en het interesseert mij eigenlijk geen barst. We zijn net een beetje serieus aan het worden, **Kama** en ik. Kama zei het laatst ook nog: hij heeft liever een serieus interview dan een grappig, want de grappige zijn allemaal wat geforceerd. Ik merk, dat **Koot** en **Bie** ook geen grappige interviews geven en dat zijn toch grote komieken. Ik kan er eigenlijk zelf niet veel over zeggen. Wel over mijn werk, natuurlijk. Wat ik allemaal doe en hoe het allemaal tot stand gekomen is. De geschiedenis kan wel, hè? Eh ... maar wat is het probleem nu eigenlijk? Ik probeer tijdens het interview te doen alsof dat 'ding' daar niet staat, waardoor je dus geen pasklare antwoorden krijgt.

Er volgt een hele verhandeling waarom Herr Seele **een hekel heeft aan interviews. Of eigenlijk helemaal niet. En zijn excuses voor het feit, dat hij gedurende enige maanden voor ons niet te bereiken was, terwijl hij juist heel goed te bereiken is.**

Het is meer het idee, dat het eraan komt, zo'n interview. Het zou kunnen stresseren, want het is eigenlijk werk, hè? En ik doe het graag een beetje op mijn gemak. Want je moet weten: toen ik klein was heb ik al die schilderijen hier gemaakt. Dat is vijftien jaar geleden; ik was toen veertien jaar oud of zo. Ik zou graag een beetje verder schilderen, maar het komt er gewoon niet van. Ik vind het erg als ik mijn tijd in een interview moet steken. Ik zou mij beter wat op mijzelf toeleggen. Ik ben nogal op mijzelf toegespitst, namelijk, een beetje introvert. Maar ook extravert, ik ben ook heel extravert. Een vrolijke gast, zeg maar! Maar ook zeer introvert. Ik zit graag op mezelf en moet op mezelf kunnen komen. Op mijzelf ben ik helemaal niet met humor bezig. Ik ben meer met dingen bezig die mij interesseren en dat kan om het even wat zijn: boeken of bepaalde thema's. Maar ja, die interviews gaan over humor en ik ben daar niet zo mee bezig. Ik ben waarschijnlijk toevallig grappig, het is gegroeid in mijn persoon. Vroeger moesten de mensen ook al met me lachen op school. Ik heb zo'n beetje een grappig uiterlijk en het figuur mee, ja. Maar vroeger was het misschien het figuur niet, want toen had ik bijvoorbeeld geen kort haar. Er heeft toch altijd een zeer optimistische noot ingezeten waardoor andere mensen gaan lachen, natuurlijk. Ik vind het wel interessant om dat diepgaander te analyseren, maar ik heb al gemerkt, dat dat in de meeste interviews niet kan. Ik moet het voor mezelf ook nog uitzoeken, wat dat allemaal precies is. Enne... waarover zijn we bezig?

Geen humorist uit overtuiging, maar een geboren komiek, want net als Eddy Wally **staat** Herr Seele **nauwelijks stil bij zijn komische talenten. Is hij dan de humor binnengerold door** Kamagurka**?**

Ja, maar 't is niet gezegd, dat ik het zonder Kamagurka ook niet zou gedaan hebben. Toen ik hem leerde kennen, was ik bezig met zeer serieuze zaken. Ik wilde in het klooster gaan. Ja, ik wilde in het klooster gaan! Ik maakte religieuze schilderijen, maar deze iconen waren toch ook tamelijk grappig. Ik denk, dat ik meer een surrealistisch personage ben, want ik was zelf ook al bezig met dadaïsme. In feite was ik altijd al bezig met dezelfde dingen als Kama, maar meer vanuit een andere optiek.

Toen ik hem leerde kennen, las Kama *Hara Kiri* en allerlei humoristen. Hij heeft een fantastische bagage wat betreft humor. Voor mij is dat meer de literatuur en daarvan heb ik **Kafka** altijd één van de plezantste dingen gevonden. Eigenlijk is dat ook humor, hè, hoe weinig humoristisch het ook is. Eigenlijk komt het op hetzelfde neer, versta je? Kama heeft toentertijd die Kafka, die ik aan het lezen was, geleend en ik leende de Hara Kiri van hem. Zo is dat in elkaar gegroeid. Maar Kama is meer de gast die grappig wil zijn. Hij deed toen al performances en schreef al strips.

Zou men hieruit de conclusie kunnen trekken, dat Kamagurka **een humoristische benadering van humor heeft en** Herr Seele **een serieuze?**

Dat zou je kunnen zeggen. Maar het is eigenlijk geen benadering, ik weet niet of je het zo kunt noemen. Ik denk, dat wij alletwee dadaïsme in ons hebben. Het zit gewoon in ons, dus het is geen benadering van humor. Zelfs voor ik met humor bezig was, was ik er al mee bezig. Ik deed absurde dingen: schreef muziek en componeerde hele symfonieën. Ik heb pakken partituren liggen! Ik maakte al grappen uit mijzelf, bijvoorbeeld: ik zat op de kunstacademie en daar was het allemaal conceptkunst, zeer avantgarde. Toen heb ik mijn eindejaarsexamen gedaan met beschilderde koffers, want die maakte ik op dat moment. Ik kàn mij niet laten zeggen door iemand 'Je moet dit of dat doen'. Als ze tegen mij zeggen, dat ik moderne kunst moet maken, dan kan ik het niet. Ik kan alleen maar doen waar ik op dat moment mee bezig ben en dat is soms het beschilderen van koffers. Ik heb geen exemplaar hier, want ze staan nu bij mijn ouders. Ik verkocht toen ook iconen. Ik kàn mij niet laten zeggen wat ik moet doen en dat is een beetje dadaïstisch, hè, een beetje tegendraads. Kama heeft dat ook. Hij

Herr Seele in de sketch *Het wiel* in *Lava*, aflevering 2.

doet het ook voorkomen, dat hij op school al zo was, maar ik denk van niet. Ik stem piano's hier in Oostende en ik heb bij leraars van hem gestemd en die zeggen, dat hij zeer braaf was!

De eerste keer dat we elkaar tegenkwamen, zat **Kama** de *Hara Kiri* te lezen en ik las **Kafka**, rechttegenover elkaar op het station! En die boekjes begonnen we uit te wisselen. Voor ons was dat onmiddellijk een soort 'clash', 'when giants meet'. Niet dat ik mezelf als een 'giant' beschouw, maar goed. Wij waren eigenlijk compleet tegenovergesteld. Daarna ben ik Kama nog eens tegengekomen toen ik met de platen van **Penderecki**, een avantgarde-componist, onder mijn arm naar de fanfare stond te luisteren op straat. Kama kwam mij toen tegen en die vond dat natuurlijk wel fantastisch, zo'n onnozelaartje, dat met avantgarde-muziek naar de fanfare stond te kijken! En ik zag er ook nogal raar uit met zo'n drollenbroek à la *Kuifje*. Voor mij was dat normaal, maar Kama vond het een goed idee om er zo lelijk uit te zien. Ik herinner mij nog, dat hij zei: 'Wat een goed idee om er zo lelijk bij te lopen!' Sindsdien ging hij ook van die domme dingen aantrekken. Verder gingen wij overal practical jokes uithalen. Mijn haar was toen kort en wij plakten er van achter een neus op en oren. Ik had toen precies een behaard gezicht en daarmee liep ik dan achterstevoren winkels binnen. Kama was echt wel bezig met het uitzoeken van moppen en zien hoe het werkt en ik liep in zekere zin maar mee, grappig zijnde!

Waarom kleedde hij zich in 's hemelsnaam zo lelijk?

Mijn ouders hadden mij zo aangekleed en ik vond dat ook wel plezant. Ik droeg de kleren die ik zelf mooi vond. Mijn uiterlijk is wel belangrijk, denk ik. Dat heb ik altijd wel zo gevonden, niet uit materialistische overwegingen, hè, pas op! Er is een andere reden voor. Het is moeilijk om na te gaan ... Er zit ook in het uiterlijk iets geestelijks, vind ik. Ik weet niet hoe dat komt, maar het zou zeer ver kunnen gaan. Het is misschien daarom ook, dat ik niet zo graag interviews doe: je kunt niet te diep op de zaken ingaan. Het zou te maken kunnen hebben met iets religieus. Ik vind, dat mode iets met religie te maken heeft. Monniken zien er immers ook enorm grappig uit: lange kleren en die kop is zo'n beetje geschoren. Toch luxueus gekleed en toch ook heel sober en geestig. Dat wordt hier wel zeer serieus, hè? Ik vind dat wel interessant, maar eh ...

Wij manen Herr Seele **gerust verder te gaan en vragen of hij van mening is, dat in iemands uiterlijk zijn innerlijk doorstraalt.**

Ja, ja, natuurlijk. Ik vind mijzelf nogal uitstralen. Ik vind mijzelf niet zo in een massa mensen staan. Ik kan mij niet met de andere mensen verzoenen als deel van de massa, zeg maar. Ik sta meer op mijzelf. Pfoe, dat wordt moeilijk om dat ... Ik weet niet ... Ik voel mij niet alleen in een massa, maar ik heb er weinig affiniteit mee. Nee, het is een beetje ingewikkeld. Ik geraak er niet meer uit, denk ik.

Seele's fax-logo

Is het geen elitaire gedachte wanneer men zich niet kan vereenzelvigen met wat wel vaag aangeduid wordt als 'de gemiddelde mens'?
Men mag best elitair zijn, dat kan me niet bommen. Als je bekijkt: een schrijver zoals **Kafka**, met wie ik me niet wil vergelijken, kon zich toch ook niet waarmaken in de maatschappij. Hij had zijn job als kantoorklerk en wilde schrijven, maar hij kon zichzelf niet waarmaken. Ik vind het zeer moeilijk om me waar te maken en ik heb ook geen respect voor mensen die het wel kunnen. In onze hedendaagse maatschappij word je geforceerd om erbij te horen, maar dat kan volgens mij niet. Ik vind het juist interessanter om te zoeken naar wie je zelf bent, waar je vandaan komt, wat er in je zit. Kun je me volgen? Maar jullie kunnen misschien gewoon met het interview verder gaan... Zie je: dat vind ik nu interessant aan een interview, als ik eens over mezelf kan nadenken.

Ik denk, dat het ideaal is als je honderd procent jezelf kunt zijn. Op die manier kun je het best functioneren, want anders kun je niet volledig ontspannen zijn. De meeste mensen leven in een gespannen toestand, omdat zij moeten trachten zich aan te passen. Dan zien ze weer iets op tv waaraan ze zich moeten aanpassen, maar al die voorbeelden die men voorgeschoteld krijgt door de media kloppen niet. Jezelf zijn is het uitgangspunt van Kama en mij. Een serieus uitgangspunt, dat er wel voor zorgt, dat we eenzelfde soort humor hebben.

Waarmee het komisch duo de verworvenheden van onze maatschappij op de hak neemt?
Ik denk niet, dat het satire is; 't is meer flauwekul van ons, bullshit! Onze humor is meer positief. Wij trachten grappige dingen te doen op het podium eerder dan grappig zijn, terwijl we iets afbreken, zoals **Koot** en **Bie** dat doen. Wat wij maken is slapstick. We weten niet waarom we grappig zijn en streven slechts het komische na. Hoewel Kama zodanig sterk is, dat hij ook wel satirische elementen in zijn humor stopt. Zijn *Bert*-strip in de NRC is wel wat satirischer, vind ik. Dat uit zich bijvoorbeeld ook in zijn acteren, want hij kan iets nabootsen. Hij kan bepaalde stemmen imiteren, zoals jullie Limburgse accent. Ik kan dat totaal niet.

De onzinnige humor van Kamagurka **en** Herr Seele **zou een satire op de serieuze humor kunnen zijn.**
Nee, Koot en Bie vind ik fantastisch! Het serieuze vind ik juist enorm plezant. Wat ik ellendig vind, is humor die tracht grappig te zijn, per se. Wat wij juist ook willen, dus dat klopt niet helemaal ... Maar je kent ze wel: die programma's die niet grappig zijn!

Cowboy Henk wijdt zijn penseel, ten overstaan van een Zwitsers lezerspubliek, aan de Zwitserse Alpen. Tegen Zwitserse tarieven natuurlijk!

Het is toch fantastisch om grappig te zijn! Humor is om mee te lachen en wij doen dat graag. Op zichzelf is dat wel een beetje een agressieve houding, continu lachen en grappig zijn ís agressief, daar kun je niet normaal mee omgaan. Maar er zit ook spirit in. Wij zouden zo op de tafel kunnen gaan staan en een sketch opvoeren.

Het is toch merkwaardig, dat Herr Seele **en** Kamagurka **alleen maar grappig willen zijn om het grappige en toch serieus worden genomen door een 'intellectueel' publiek.**
Ja. Wij zijn ook met serieuze dingen bezig en het kan zijn, dat dat altijd doorklinkt in je humor. Je kunt dat natuurlijk niet verhullen. Wij komen over als nogal absurde jongens en dat is op zichzelf vrij anarchistisch. Nee, ik vind anarchisme niet intellectueel. Ik vind, dat elk mens moet ageren tegen de dingen die niet correct zijn. Nu kun je dat niet doen met geweld, dat vind ik sowieso erg dom, maar wij proberen dat door te lachen en grappige reacties te geven. Dat doet natuurlijk weer aan Koot en Bie denken, dus ik vraag mij af: wat is nou eigenlijk het verschil? ... Eh ... dat was het antwoord, zeker?

Tijdens een benefietoptreden voor Amnesty International was Herr Seele **totaal ontspannen, terwijl hij zijn tekst integraal vergeten was.**
Kama en ik vinden: als het grappig overkomt, is het professioneel. Soms is het belangrijk, dat je je tekst vergeet, als je grappig wil zijn. Dat kan grappig werken. Alles kan, er zijn geen regeltjes voor, maar je moet er wel aan werken, hè, je moet je materiaal hebben. Wij werken twee weken aan een sketch van drie minuten. Je moet een goede tekst hebben, dan kun je ermee werken en als je hem dan nog vergeet: zoveel te beter! Dan ga je niet improviseren, maar val je gewoon eventjes uit je rol. Een compleet geïmproviseerd programma zou ik niet kunnen maken. Ik kan niet improviseren. Het zou zich moeten ontwikkelen, maar ik ben er niet mee bezig. Kama kan zich zeer goed concentreren, waardoor hij het wel kan. Hij improviseert bijvoorbeeld gedichten op het podium. Je moet doen alsof er niemand naar je kijkt en op scherp staan en dat kan ik niet. Ik heb meer het idee van: oei, ze zijn hier allemaal naar mij aan het kijken. Hoe kan ik mij uit deze situatie redden? De mensen denken soms, dat onze optredens geïmproviseerd zijn, maar dat geldt maar voor één of twee zinnen per programma. Ik hoor ook van andere komieken, dat zij dat helemaal niet doen. Maar het is toch fantastisch als het geïmproviseerd lijkt.
Ik zou tijdens een optreden enkel nerveus zijn als ik een beetje vermoeid ben, anders ben ik zeer ontspannen. Dat is wel noodzakelijk, want anders is het niet meer leuk. Het is echt wel plezant om op het podium te

staan, ik vind het helemaal niet erg om te doen. Wat wel enerverend kan zijn, is onderlinge competitie. Als Kama een sterk personage heeft, zoals *Kamiel Kafka*, dan kan dat soms stresserend werken voor mij, maar de oorzaak daarvan is enkel vermoeidheid. Want als ik niet vermoeid ben, is die Kamiel Kafka voor mij helemáál geen concurrentie. Als ik ontspannen ben, kan het mij helemaal niet bommen als ze lachen met Kamiel Kafka. Dan vind ik dat fantastisch! Dan denk ik: joepie, de zaal warmt op. Maar eigenlijk zijn we hier bezig over het vak van optreden en ik weet niet of dat wel interessant voor jullie is?

DIE OCHTEND MAAKT GROTE OPWINDING ZICH MEESTER VAN KAMAGURKA EN HERR SEELE, WANT VANDAAG IS 'T DE GROTE DAG!!
AHAA! DE BRT, HIER IS 'T!
BRT-DIENST AMUSEMENT
'T IS TE HOPEN DAT ZE THUIS ZIJN!
LAVA

'Jawel!' 'Jazeker!' moedigen wij hem aan. Het hoort wel een beetje bij het dadaïstische, dat je ontspannen bent. Het kan me gewoon geen barst schelen: slechte moppen en goede moppen. We zien wel wat de goede of de slechte zijn. Wij zijn uiteindelijk met ons publiek bezig als we optreden; je werkt samen met het publiek. Het publiek bepaalt ook wat de goede of de slechte moppen zijn. We hebben er gewoon een mengsel van. Het feit, dat het publiek met boe-geroep op een slechte mop reageert, maakt het soms weer een goede. Het is allemaal zeer relatief.

In Lava hebben wij met een studio-publiek gewerkt. We hadden een lachband laten maken door de BRT tijdens onze liveshows, dat hadden ze nog nooit gedaan. Kun je je dat voorstellen? Vijftig jaar BRT en ze hadden nog nooit een lachband met succes kunnen maken. Nog nooit programma's gemaakt waarmee gelachen kon worden, kun je zeggen! En er stond niks op onze band, de micro's stonden te ver of zo! Toen hebben we alles opnieuw moeten doen. We hebben de ganse show opgenomen voor een uitgenodigd publiek van dertig mensen en dat is wat je hoort. In feite klopt het dus niet met de zaal. Sommige mensen vinden, dat het 'canned laughter' is –ingeblikt gelach– maar dat is het dus niet. Maar voor de nieuwe show zijn we er toch in geslaagd om het live te doen. We hebben vooraf geoefend met het publiek, alle graden van lachen en applaus ingestudeerd van zeer enthousiast tot boe-geroep! En het publiek is fantastisch, als ze op een bepaald moment een mop echt minder vinden, dan roepen ze uit één mond 'Boe!'. Dat bewijst toch, dat het publiek evengoed meedoet aan zo'n show en het feit dat ze lachen is een bewijs, dat de mensen ook dat soort humor in zich hebben. Bij ons kunnen ze aan de humor meewerken en ik denk, dat dat bij andere komieken anders kan zijn, ofschoon ik nog nooit naar een live-optreden van een andere komiek ben geweest. Maar ik denk, dat er vaak fijntjes in jezelf wordt gelachen en dat zie je bij ons niet. Als ze lachen, lachen ze allemaal. Het is fantastisch om op je publiek in te spelen en dat is in feite improvisatie. En het publiek improviseert óók.

Wat als hun publiek de hele avond 'Boe!' roept?
Oh, maar onze show is daar niet op berekend! Het is wel de bedoeling, dat er gelachen wordt. Als wij er zelf al om kunnen lachen –wij vinden het zelf erg grappig en staan zelfs te lachen op het podium met onze moppen– dan is er een goede kans, dat het publiek ook gaat lachen.

We hebben de indruk, dat Herr Seele **zijn lach moeilijker kan inhouden dan** Kamagurka**.**
Ja, maar het gebeurt Kama toch ook wel. Je kunt soms niet anders. Ik vind het wel telkens weer grappig; dat is noodzakelijk. We kunnen ook niet te veel shows doen, een stuk of vijftig, want dan zijn we het een beetje beu. **Freek de Jonge** doet er tweehonderdvijftig of zo en dan zijn het nog de try-outs, geloof ik! Wij doen geen try-outs, want wij vinden de eerste show toch de plezantste.

Ik vind het goed, dat je onafhankelijk kunt zijn van je tv-werk, vandaar dat ik, zij het zeer weinig, piano's stem en herstel. Dat is erg leuk om te doen. Ik ben hiervoor in '78/'79 opgeleid in Engeland en daarna heb ik een jaar in Italië gewerkt als stemmer waar ik tevens cursussen volgde voor restauratie. Ik wilde oude muziekinstrumenten restaureren zoals de piano forte, da's de voorloper van de piano, een fantastisch instrument. Ik heb dat geleerd, omdat je er toch vanuit moet gaan, dat je een paar uur van je leven gaat verliezen aan geldverdienen. Met een artistiek beroep is het altijd moeilijk je geld te verdienen. In de zestiende eeuw was schilderen gewoon een vak, want toen bestonden er geen foto's en konden die schilders er goed van leven. Tegenwoordig zit kunst precies zo'n beetje in een verdomhoek. In de Romantiek –de negentiende eeuw– is het beeld van de kunstenaar ontstaan die zit te zwoegen op zijn zolderkamertje en sindsdien worden kunst en kunstenaars niet echt geapprecieerd. Vroeger was kunst denk ik meer een onderdeel van het dagelijks leven, schilderijen hingen in de huiskamer, maar nu is de schoonheid allemaal design. Het is allemaal door denkkracht ontworpen. Vakmanschap zit er niet meer echt in. Ik vind het belangrijk, dat de mensen de schoonheid zelf in hun omgeving kunnen creëren. Het is een onderdeel van het bestaan, dat je kunst maakt, mooie dingen. Dat zijn allemaal dingen waarvan ik het interessant vind voor mijzelf om er eens over na te denken, maar ik ben er niet helemaal uit. Het is meer een opinie die een beetje op de achtergrond zit, waardoor ik haar niet goed kan verwoorden. 't Is zeer ingewikkeld om erover te spreken, misschien doordat de cassetterecorder aanstaat. Iets in me weigert te antwoorden. Continu die zware thema's in een interview, daar heb ik ook moeite mee, 't wordt soms te lastig voor me.

Wil hij soms over iets anders praten?
Hmhm ...

Zoals?
Heb je geen exemplaar mee van je Strip... schrift. Ik weet niet of ik het ooit al gezien heb ... Heb je **Hec Leemans** geïnterviewd? Dat is ook een goede vriend van ons. Kama is vroeger nog met Hec en mij naar **Eddy Wally** geweest. Van wie is dat hier, van **Mattotti**? Da's een goede, hè, enorm goed.

Nieuwjaarswens voor vrienden, kennissen en de lezers van Stripschrift

We kunnen het misschien een beetje over strips hebben. Ik vind hem erg goed, Mattotti. Ik ken hem niet persoonlijk, maar wij werken voor hetzelfde blad in Frankrijk: *L'echo des savannes*. Dit is een interview met Mattotti? Da's altijd interessant. Ik heb zelf meer oude strips. *Krazy Kat* van **Herriman** vind ik echt wel het beste dat er is, da's echt fantastisch. Herriman is een enorm vriendelijke gast. Hij schrijft fantastische scenario's en elk plaatje is zo enorm goed. De achtergrond in zijn strips verandert voortdurend. Hij kan zich niet inhouden; er zit zoveel energie in en zoveel fantasie. Het is ook heel goed geschreven, prima verhaaltjes. Hij heeft zich dertig jaar met niets anders dan die kat beziggehouden. Kama en ik kopen alle oude Amerikaanse strips die we goed vinden:

Winsor McCay, de oude *Popeye*'s en noem maar op. Wat ik ook heel goed vind, is *Nancy* van **Bushmiller**, dat is eigenlijk een heel dom stripje voor kinderen. Het heeft ook een dertig jaar bestaan, denk ik, van 1930 tot 1960.

Kuifje vind ik als strip niet echt leuk, maar het is wel mooi getekend. Het hangt ervan af hoe je het bekijkt, bepaalde aspecten ervan vind ik wel goed. **Hergé** heeft wel een goede verteltrant, hij kan een verhaal fantastisch ontwikkelen en het zijn prachtig getekende boeken. Maar ik ben niet honderd procent fan van Kuifje. Ik vind de strip tezelfdertijd enorm slecht. Je kunt hem niet serieus nemen. Het zijn kinderboeken en de verhalen zitten vol met fouten. Kuifje is lachwekkend, dat is het ja: naïef. Hergé kon geen moppen maken, dat heeft hij toch bewezen met *Quick en Flupke*. Hij is zeer serieus bezig met zijn verhaal, maar die zijn dan ook klassiek. Zijn verhalen volgen een oeroude structuur. Ik heb een boek gelezen, waarin bepaalde verhalen van Kuifje vergeleken werden met het oeroude epos van de graal. De ridders die naar de graal zoeken, dat is vaak in de verhalen van Kuifje ook het geval. Dat is niet toevallig, maar doelbewust door Hergé gedaan vanuit zijn standpunt: de held die iets zoekt wat moeilijk te bereiken is, waardoor hij ... Ja, ik weet niet hoor, het is moeilijk te zeggen. Maar hij heeft een eeuwige vertelstructuur, zeer tijdloos en dat vind ik heel knap gedaan. Ja en hij is enorm sterk in zijn personages. Dat is fantastisch.

Maar geef mij maar het oude Amerikaanse werk. Het is toch opvallend hoe dit medium nooit meer het niveau van zijn begindagen heeft kunnen bereiken.

Met de klare lijn heeft zijn eigen strip Cowboy Henk *verder niks te maken, zo vertelt* ***Herr Seele*** *ons later in zijn atelier. Hij werd trouwens door geen enkele andere stripmaker beïnvloed om de doodeenvoudige reden, dat hij nauwelijks strips kende. Wel is het album* De paardenschenkers *geïnspireerd op de eerste versies van* Kuifje. *Aanvankelijk maalden Herr Seele en zijn scenarist* ***Kamagurka*** *niet om schoonheid wat de tekeningen betrof, maar tegenwoordig is hij erg bedacht op een goede compositie, anatomie en lijnvoering en doet hij zowaar wel eens een tekening over! Het feit, dat hij Cowboy Henk tekent, maakt dat hij er evenzeer aan meeschrijft, vindt Herr Seele, want hij moet tenslotte bedenken hoe een grap verteld wordt. Onder het goedkeurend oog van zijn zoveelste zelfportret toont hij ons voorbeelden van zijn recente werk, inderdaad knap getekend. De afwezigheid van de cassetterecorder lijkt hem wat ongeremder te maken, want van zijn tekeningen springt hij naar collega-humoristen, die hij hoog acht –* ***Spike Milligan***, ***Monty Python***, ***Glen Baxter***, ***Woody Allen*** *en de obscure Duitser* ***Karl Valentin***, *over wie de encyclopedie weet te melden: 'Komiker aus München, trat zusammen mit seiner Partnerin* ***Lisl Karlstadt*** *in kurzen, von ihm selbst erfassten Szenen auf, in denen er als hilfloser, kleiner Mann in fast tragischer Weise der Tücke des Objektes ausgeliefert ist'– om uiteindelijk aan te belanden bij een doos met afgekeurde sketches, die kennelijk wel geschikt zijn voor een tweekoppig publiek. Geheel gratis mogen we er getuige van zijn hoe een impotente man bescheiden kan zijn, omdat hij niet over zijn onmachtigheid praat.*

Bits & Pieces

BERK

Krijgt een voetbaljournalist de kans van de één op de andere dag over te stappen naar de kunstpagina? Om daar over ballet te gaan schrijven Of moet de persoon dan wel verstand hebben van ballerina's in plaats van ballen? Wat denkt u?

Met strips is het net als met het weer. Iedereen heeft er verstand van. En schrijft erover in een blad.

'Ja leuk, strips, mag ik een keertje?' roepen ze.

Al die onbeholpen figuren die voor het eerst over strips schrijven, beginnen ongeveer als volgt. Ze openen standaard met een verontschuldigings-zinsnede van het type: 'ik-moest-dit-van-mijn-baas-maar-ik-hoor-er-niet-bij-en-het-is-al-lang-geleden'. Opeens vinden ze het niet leuk maar kinderachtig. En dat zul je als lezer weten.

Voor geen enkel ander artistiek vak wordt dit door ook maar één redactie geaccepteerd. Stel je voor, de muziekrecensent die opent met: 'Ik ben een verwoed Mozart-liefhebber. Gisteren moest ik van mijn baas naar UB40. Nou, de Beatles konden me destijds nog tot hun vaste luisteraartjes rekenen. Maar dit'.

Wat gedacht van het blad Management Team. Over Bommel.

'Aan mij is hij nooit zo besteed geweest, de strip van Heer Bommel. Witte Veder en Archie konden mij dertig jaar geleden tot hun vaste lezertjes rekenen.' Vervolgens wordt er vrolijk doorgeredeneerd. Bijvoorbeeld over de slijmerige bediende Joost die een replica zou zijn van de begin jaren zestig geboren Hans van der Togt. Wat moet je met die kul.

Nee met strips mag alles. Marten Toonder zei ooit: er bestaat geen stripjournalistiek. Vaak heeft hij daarin nog steeds gelijk.

En wat veel erger is, de stripwereld laat zich alles aanleunen.

Natuurlijk. Er wordt leuk over de boeken en hun inhoud geschreven. Maar o wee als het even dieper moet graven. Zoals in een krant. Interviewster Marjan Berk in het AD: 'Ik ben van nature een stripanalfabeet, ik heb op mijn netvlies een grote blinde vlek voor plaatjes met mensen, uit wier mond ballonnen komen, met daarin tekst'. Wier. Archaïsch woordgebruik om de zaak te badineren. Dit is het 'ik-moest-van-de-baas'-gedeelte.

Vervolgens: 'Mijn stripontwikkeling is niet verder gekomen dan Betty Boop, Mister Magoo en Bonzo. Van ver voor de oorlog'. Hup. Heel lang geleden dus. Het 'ich-habe-nichts-damit-zu-tun'-deel volgt direct. 'Maar over Jan, Jans en de kinderen had ik langzamerhand zoveel gehoord'. Ja, langzamerhand èn gehoord. Want zelf is ze te groot voor strips. Om de inleiding af te sluiten met het onnozele: 'Ik dacht wie zit hier achter. Wie wekt zo grondig stripfiguren tot leven dat ze op slabbetjes, condooms en truien worden afgedrukt'. Wat een badinerende voorbeelden van merchandising. Niet: op glaswerk, agenda's en leuke kinderspelen. Nee, op slabbetjes, condooms en truien. Hoewel 'Hoi-pipeloi' op zo'n afgerold rubber wel geinig is, is het hier kleinerend en truttig bedoeld.

Alsof dat mens een wereldontdekking doet, stelt ze vast: 'Jan Kruis is de man hierachter'. Ja hoor. Al twintig jaar een gelauwerde en gevierde grijze duif. En Miss Berk ontdekt hem.

Natuurlijk is het een afgezaagd verhaal van Jan dat hij elke week niet weet of hij z'n paginaatje wel klaarkrijgt. Daar moet je mee ophouden als je al 900 keer er wel in bent geslaagd. Maar om dan iemand te benaderen met de vraag: 'Is het iedere week persen en poepen' getuigt van weinig visie. In welk artistiek vak is creativiteit wel met een druk op de knop oproepbaar. 'Ah, meneer Mulisch, dat literatuur maken is moeilijk hè. Zeker elke dag kreunen en steunen'. Die interviewer staat binnen twee minuten weer op de stoep. Dat zelfrespect mis ik in de stripwereld. Alles is goed als er maar gepubliceerd wordt over strips.

Het niet voorbereid zijn op je gesprekspartners. Het je schamen over strips te schrijven. Belhamels afsturen op stripmakers alsof het keutelende kleuters zijn. Met afgekloven, onnozele vragen komen. Als we toch prijzen instellen laten we er dan één voor de sulligste over strips schrijvende journalist instellen.

Als wisselprijs stel ik een verzilverd berkje voor. En een gratis weekje school voor de journalistiek.

Ben Bits

Het is 1848. Karl Marx **en** Friedrich Engels **publiceren** *Het communistisch manifest*. **In heel Europa is het onrustig. In Frankrijk is het sinds de val van Napoleon in 1815 rumoerig. De Franse revolutie was een bourgeoisrevolutie. De burgerij heeft de macht in handen en schuift in 1830 als compromis tussen arbeiders en studenten enerzijds en bankiers, zakenlieden en industriëlen anderzijds** Louis Philippe van Orleans **als koning naar voren. Er verandert eigenlijk niets. Een heel klein deel van de Fransen heeft stemrecht, de rijken worden rijker en de armen worden armer. Het verzet groeit sterk – zeker na de economische crisis van 1846 – en wordt gevoed door de socialistische ideeën van Marx en Engels. In januari 1848 bevindt Frankrijk zich opnieuw aan de vooravond van een revolutie.**
In het huis van de rijke familie Sambre heeft zich een drama voltrokken.

Minder is meer, *het in 1986 verschenen eerste deel van* Samber, *begint als Hugo Samber, een waarschijnlijk gekke man die totaal geobsedeerd door het schrijven van zijn boek De oorlog der ogen zijn laatste dagen heeft gesleten, wordt begraven. Hij laat een vrouw en twee kinderen achter. Zijn weduwe heeft weinig moeite met Hugo's dood, nog dezelfde avond gaat ze een nieuw avontuur aan met de Parijse politie-inspecteur* Guizot. *Ook Bernard beleeft amoureuze momenten. In een schitterende scène bedrijft hij bij het graf van zijn vader de liefde met* Julie, *de roodogige stropersdochter. Op weg naar huis terug, stort hij in elkaar en zijn zus* Sarah *legt hem ziek op bed. Sarah is er van overtuigd dat Julie de oorzaak is van Bernards ziekte. Zij hecht geloof aan de bizarre theorie van haar vader die er kort gezegd op neer komt, dat het meisje met de rode ogen de laatste is van een vervloekt ras, dat het gedurfd heeft om ooit de Schepper aan te kijken zonder de ogen neer te slaan. Terwijl Bernard op bed ligt probeert Julie hem te benaderen en dan voltrekt zich het drama. Sarah wil Julie – die zojuist vernederd is door haar moeder – vermoorden, maar haar moeder komt tussenbeide. Het verhaal van Sarah over de rode ogen vindt zij belachelijk. Ze smijt de pagina's van het manuscript die Sarah bij zich heeft in het vuur en dat wordt haar noodlot. Ze wordt door Sarah vermoord. Wanneer Bernard en Guizot de woonkamer binnenkomen, beschuldigt Sarah Julie van de moord. Julie, niet in staat om haar onschuld te bewijzen vlucht. Bernard blijft verward achter.*

Zo eindigde Samber, Minder is meer, *waarvan nu eindelijk een vervolg in de winkels ligt. Samber werd vier jaar geleden met groot enthousiasme ontvangen als het album van 1986. De tekenaar van Samber,* ***Bernard Hislaire****, had voordat hij aan Samber begon al een zekere bekendheid als tekenaar van* Frommeltje en Viola, *een opvallende serie uit het weekblad Robbedoes die verscheen in een tijd dat het creatief en commercieel*

gezien heel slecht ging met dit blad. Voordat ik Samber 2, Ik weet dat je terug zal komen *opensla, wil ik eerst Bernard Hislaire nader introduceren aan de hand van een interview dat ik in 1986 met hem had, kort na het verschijnen van Samber, aangevuld met fragmenten uit andere interviews.*

Brouyère

Bernard Hislaire werd geboren in 1957. Hij was zeventien toen hij begon te publiceren in Robbedoes: 'Ik ben in 1974 bij Robbedoes begonnen. Ik heb Vrij Vel gemaakt, complete verhalen die de ontdekkingen van Dupuis genoemd werden. Hiervan maakte ik er een paar samen met **Brouyère**, in die tijd een vrij bekend tekenaar en scenarist. Dat was het begin.

door

HANS POLS

Ik ontmoette **Jean-Marie Brouyère** toen ik dertien jaar was op Saint Luc. Hij vroeg me om bij hem te komen werken op mijn vrije zaterdagmiddagen. Ik heb veel van hem geleerd.

Ik kende de hoofdredacteur van Robbedoes, **Thierry Martens**. Het lag dus voor de hand dat ik in Robbedoes zou gaan publiceren toen ik zeventien was. Ik heb korte verhalen gemaakt en dergelijke –het klassieke patroon toendertijd– en langzamerhand ben ik aan wat ambitieuzer projecten begonnen zoals *Zakkeloper en Blasius*, mijn eerste lange strip van 44 pagina's. Het scenario was van Jean-Marie. Na twee jaar ontstonden er problemen, omdat Jean-Marie aan zware depressies leed en ik geen scenario's meer kreeg. Toen ik in contact kwam met **Dekuysche**, de nieuwe hoofdredacteur van Robbedoes, vroeg hij of ik ergens mee bezig was. Op dat moment nam ik mijn kans waar en vertelde dat ik al lang iets in gedachten had. Dat was *Frommeltje en Viola*. Ik ben daar meteen aan begonnen en langzaamaan zijn er vier albums tot stand gekomen.'

Het thema **van Frommeltje en Viola, is dat de** liefde?

Ja, inderdaad. In het begin wilde ik vooral een anti-held scheppen, die waren toen in de mode. Ik kreeg het niet voor elkaar om iemand te bedenken die mooi, eerlijk was en op schattenjacht, op avontuur ging. Zonder enige motivatie. Er moest iets anders komen. Zo kwam ik ertoe om te vertellen over zaken die ik zelf goed kende. Dat waren dus liefdesgeschiedenissen, dat paste bij mijn leeftijd.

Ik wilde, zoals ik al zei, een anti-held scheppen. Neem alleen al het feit, dat hij rood haar heeft, dik, verlegen en naïef is; de verhalen zijn in feite minimaal.

Het ging dus bij Frommeltje en Viola om de sfeer**; die was belangrijker dan het verhaal?**

Inderdaad. Er is geen echt onderwerp. Ik begon trouwens onvoorbereid aan de scenario's, zonder precies te weten hoe het verder moest. Het eerste album is als volgt samen te vatten: Frommeltje wil in contact komen met Viola, maar dat lukt niet. Aan het einde lukt het hem uiteindelijk wel. Ik moet toegeven, dat dat wat mager is. Ik probeerde het interessant te maken door er gags in te verwerken of iets dergelijks. Dat is het in grote lijnen, ik zocht ... ik heb dingen geleerd ... ik zag meer dingen.

Het was dus je eigen puberteit in stripvorm?

Ja, dat was het werkelijk en ook het ontdekken van wat strips werkelijk zijn. Bij de scenario's van Brouyère ging het er alleen

om, dat ik de tekeningen maakte, meer niet, hij had het verhaal in handen. Ik was er alleen maar om ... hij was vijftien jaar ouder, wat hij zei was voor mij als Gods woord. Pas met Frommeltje ben ik in opstand gekomen, heb ik ontdekt wie ik was.

Je was dus in de strips op zoek naar je eigen identiteit?
Ja, dat was het. Ik begon me er bewust van te worden dat ik dingen kon vertellen als ik ze zelf voelde en bestaande dingen beter over kon brengen. Frommeltje en Viola is een strip die zeker niet volmaakt is, maar die de verdienste heeft eerlijk te zijn omdat zij zich samen met mijn creativiteit heeft ontwikkeld. In elk album probeerde ik iets anders, om steeds verder te gaan. Het is dus erg nuttig voor mijn ontwikkeling geweest.

Een soort breekpunt in de serie is De ijskoningin, *een bijna hallucinerende vertelling waarin de gevoelens van Frommeltje voor Viola in volle rijpheid lijken uit te barsten. Er heeft veel tijd gezeten tussen* Sombere dagen *en* De ijskoningin. *Niet alleen omdat Hislaire toen veel mensen ontmoette en zichzelf sterk ontwikkelde, maar ook omdat hij werkte aan een project voor volwassenen dat zou gaan verschijnen in* (A Suivre). *Dat was* Lulu Chine. '*De ijskoningin* is een soort logisch vervolg op Lulu Chine, maar ik realiseer me dat al mijn albums thematisch redelijk op elkaar aansluiten. *De eerste woorden* staat voor de kinderjaren, waarin het kind het leven ontdekt en alles goed gaat. *Sombere dagen* is de pre-adolescentie, als het kind zich realiseert dat er sociale verplichtingen bestaan, en dat het allemaal niet zo eenvoudig is als het in eerste instantie leek. Lulu Chine, die gestalte kreeg in *De ijskoningin* is de puberteit met alle dromen, fantasieën, sexualiteit. En *La ville de tous les jours* staat voor de volwassenheid: je komt weer met beide benen op de grond, midden in de realiteit, de werkelijkheid met de negatieve kanten, zelfmoordneigingen enzovoort. Daarom heb ik op het einde Frommeltje laten doodgaan, in ieder geval figuurlijk.'

De lijn die in Hislaires werk zit vanaf De eerste woorden *zet zich nog verder voort in Sambre, maar er is een groot verschil in tekenstijl tussen Frommeltje en Samber.*

***De tekenbende van Mazda* van Darasse. Rechts: Hislaire als stripfiguur. Hij deelt een atelier met de tekenaars Michetz en Darasse.**

Voor het 40-jarig bestaan van *Kuifje* tekende Hislaire een pagina van *Corentin* (uit het allereerste nummer van Kuifje) opnieuw.

'Toen ik begon te tekenen tekende ik realistisch. Nadat ik Brouyère ontmoette ben ik pas humoristisch gaan tekenen. Dat boeide de mensen meer. Toen ik voor kinderen wilde tekenen bleek de humoristische tekenstijl zich daar beter voor te lenen, die is naïever. Het was ook een uitdaging voor mij. Het was belangrijk om dingen te maken die ik voordien niet kon. Ik heb er hard aan moeten werken. Toen ik eenmaal zover was, merkte ik dat het al in mij aanwezig was. Ik wilde terug naar de bron. Ik werd me ervan bewust dat de grafiek van Frommeltje zich humoristisch slecht ontwikkelde, het was half realistisch, half humoristisch. Geen vlees en geen vis.
Desondanks heb ik wel tien jaar lang realistische tekeningen gemaakt, ik ben er nooit mee gestopt. Op een dag wilde ik toch een realistisch verhaal maken en uiteindelijk kwam daar Samber uit voort. De tekeningen zijn toevallig ontstaan, het verhaal was geprogrammeerd bij *Glénat* en ik moest vijf platen per maand maken. Dat vond ik erg veel, dus ik had geen tijd om over een stijl na te denken.
De kleuren zijn vanaf het begin zeer simpel gehouden. Het ging om zwart en rood, dat zijn kleuren die belangrijk zijn voor het romantische verhaal. Het verhaal is gebaseerd op steen en bloed. Het steen is de dood, het bloed is de liefde. We wilden dus een verhaal in zwart en rood maken.'

Samber is een indrukwekkend verhaal, een verhaal dat eenvoudig verteld wordt, maar met veel diepgang. Een goede analyse van het verhaal plus een analyse van het element kleur in Minder is meer *kun je vinden in ZozoLala 39, juni/juli 1988.*
Een belangrijke scène in Minder is meer *is de liefdesscène ongeveer halverwege het verhaal, wanneer Bernard Julie bij het graf van zijn vader ontmoet. Toen dit voorgepubliceerd werd in* Circus, *stond dit blad vrijwel vol met sexscènes. Het is interessant om*

Hislaire zelf eens aan het woord te laten over de erotiek in Samber. Ik citeer uit voornoemd nummer van ZozoLala.

De liefdesscène die centraal staat in *Minder is meer* **lijkt me erg bewerkelijk.**
Ja, hij was erg ingewikkeld om te tekenen, omdat je niet te maken hebt met één, maar met twee lichamen: mensen die elkaar omhelzen, vasthouden, aanraken. Het is erg moeilijk om te zien waar je, als mensen in een bepaalde houding staan of zitten, precies een hand of been moet tekenen.

Werk je dan met modellen?
Nee, nooit. Ik teken altijd uit het hoofd.

Uit de liefdesscène spreekt erg veel gevoel**, in tegenstelling tot wat je gewoonlijk tegenkomt in strips.**
In de tegenwoordige stripverhalen wordt erotiek vaak opgevat als een verzameling perversies en maar zelden als een daad van liefde. In ons verhaal vonden we het noodzakelijk om de vereniging van Bernard en Julia te laten zien, maar we hebben geprobeerd om er een echte liefdesscène van te maken, waarin de gevoelens even belangrijk waren als de lichamen.

Wat vind je van de invasie van sex **in de strip?**
Het wordt een panacee. Als er een meisje in het verhaal voorkomt moet ze gedekt worden, dat is verplicht. De vrouwen zijn er om zich uit te kleden – de mannen nooit, overigens. Maar als het goed gedaan is, als het mooi is, ben ik er niet tegen. Want als je er tegen moet zijn dat meisjes zich uitkleden, dan moet je ook allerlei andere zaken gaan afwijzen, zoals het geweld. Daar houdt het niet op, en het leidt rechtstreeks naar een **Reagan**-achtige strip, dus de Dupuis-strips uit de jaren '50.

Hislaire heeft lang gewerkt aan het tweede deel van Samber. Problemen in de privésfeer, ziekte en het verbreken van de samenwerking met ***Yann*** *(Balac) kunnen gezien worden als de oorzaken hiervan, maar nu ligt Samber 2 dan in de winkel.*

Een opvallend verschil met het eerste deel van de serie is, dat de vertaling naar het Nederlands is aangepast. Julia is Julie geworden en de wat belachelijke naam Kwiezot is ook identiek gebleven aan de Franse naam, namelijk Guizot.
De Nederlandse vertaling van Samber 1 gaat veel te ver. Daarin is echt àlles vertaald, zelfs het grafschrift en de namen van personen. Hoe kun je nu iemands naam vertalen? Guizot is immers een verwijzing naar de toenmalige eerste minister. Hij is een ver familielid van deze Guizot, die in moeilijkheden gaat komen door zijn naam: hij kan immers niet ongeschonden blijven als de regering daar valt. Maar hoe kun je dit nu nog duidelijk maken aan het Nederlandse publiek?

Een guizot is een soort peer; de Nederlandse lezer die dit weet zal ook de toespeling begrijpen die Bernards moeder doet op Guizots naam in het eerste deel van Samber.
Ik sta even stil bij de naam Guizot, omdat het één van de aanwijzingen is in Minder is meer *over de tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Wie verder wil studeren op* Minder is meer *verwijs ik nogmaals naar ZozoLala 39, waarin* ***Stijn van de Perre*** *die verhaal in een historisch kader plaatst.*
In deel 2 van Samber laat Hislaire ons niet lang in het ongewisse. Boven de eerste pagina staat de aanduiding: Januari 1848.

Op de eerste pagina's van Ik weet dat je terug zult komen *wordt meteen de toon gezet voor het verhaal. We zien Bernard die door het besneeuwde land terugkeert naar huis. Zijn zuster heeft zich opgesloten in een donkere kamer, vervuld van de verwijten aan Julie; zij is het die het ongeluk over de familie Samber heeft gebracht. Haar ogen zijn verblind door de vlammen van de haard waarin Hugo Sambers vervloekte manuscript in verbrand. Julie intussen, bevindt zich in Parijs, waar ze een confrontatie heeft met haar vader en onderdak vindt bij de kunstschilder Valdieudie, die leeft in het vervallen Parijse huis van de Sambers.*
Bernard houdt het niet langer uit bij zijn zuster. Om zaken te regelen voor zijn familie vertrekt hij naar Parijs. Zijn ware motief om

weg te gaan is, dat hij Julie weer wil vinden. In Parijs treft hij Guizot weer, die hem introduceert bij de Parijse jetset van die tijd. Bernard ontmoet er schrijvers, schilders en Olympe, de vrouw die model stond voor het doek Liberté van ***Delacroix***.
Ook in Samber 2 heeft Hislaire zijn kleurengamma beperkt gehouden. Een belangrijke aanvulling op de kleuren uit het eerste deel is bruin. Het is vooral deze kleur die overheerst in de schrijnende beelden die getoond worden van de armoede in Parijs.
Ik weet dat je terug zult komen *is opnieuw een Wagneriaans drama dat de lezer vanaf de eerste pagina onherroepelijk met zich meezuigt. Gaandeweg verplaatst de handeling zich naar Parijs en wordt de naderende revolutie sterker voelbaar.*
Tijdens een recente ontmoeting beloofde Hislaire mij, dat het volgende deel – Revolutie, revolutie *– minder lang op zich zal laten wachten. Aan het einde van Samber 2 is ook veel duidelijker dan aan het einde van het eerste deel de basis gelegd voor een vervolg. Het is te hopen, dat Bernard Hislaire niet, zoals veel andere tekenaars (onder druk van hun uitgever?) eindeloos zal doorgaan met het voortborduren op een successerie. Eén ding is namelijk zeker: Met* Ik weet dat je terug zult komen *heeft Hislaire het peil van* Minder is meer *geëvenaard en ik hoop, dat hij dit zelfde niveau nog lang zal weten te handhaven.*

DE MAAN ZENDT HOOG UIT DE HEMEL BOVEN SOETEMINNE ZILVEREN STRALEN, DIE HEERLIJK HARMONIËREN MET VROLIJKE KLANKEN ...
DE GOEDE HEER FELIXIR VAN BLOEMENBLAUW GLIMLACHT:
ADELHEID, M'N LIEVE VROUW, EN GWENDOLIJN, M'N LIEVE DOCHTER, IK KRIJG ER NOOIT GENOEG VAN, M'N VOLK GELUKKIG TE ZIEN!
ZE ZIJN TEVREDEN... EN ZO VRIENDELIJK!

Openingsplaat van *Zakkeloper en Blasius bij de taaietenen* (met Brouyère).

Een bibliografie van het werk van Bernard Hislaire is te vinden op pagina 34.

Bugs Bunny's roots

door

REIN VAN WILLIGEN

Over één ding kunnen we het eens zijn: tekenfilms zijn in. Waren tekenfilm-karakters uit de shorts, die ongeveer een minuut of acht duurden, oorspronkelijk bedoeld om het bioscoopminnende publiek voor de hoofdfilm te vermaken, tegenwoordig is menig 'short-toon' uitgegroeid tot een ware ster. En dan eentje, die ondanks zijn leeftijd, eeuwig jong blijft. Welke Hollywood-ster zou dat niet ambiëren?

Neem *Bugs Bunny*. Geef hem een tik achter de oren. Laat hem enkele dagen besterven alvorens hem ... O pardon, we zouden het over tekenfilms hebben. Kan'ie weer? Ja, ben ik weer in beeld? Okay.

Neem *Bugs Bunny*. Al meer dan 50 jaar is zijn tergende kreet 'What's up doc?' voor menige Warner Bros.-film te horen. In 1990 besloot men de held te eren. Tenslotte was hij al 50 jaar het haasje. Tenminste, dat willen ze ons doen geloven. Maar in 1937 darde er al een konijn over het scherm. Er was echter één verschilletje; hij maakte nog geen gebruik van zijn onafscheidelijke handelsmerk: de winterpeen. In de eerste filmpjes eet het konijn selderij.

In 1938 verschijnt *Porky's Hare Hunt*. Daarin is de klassieke strijd tussen jager en gejaagde vastgelegd. Heer Bunny ziet er nog niet zo uit, zoals wij hem nu kennen, maar de karakteristieke grijze oren en de oversized poten zijn onmiskenbaar de basiselementen voor de latere held. Deze knager had alles in zich om de held van de Warner Bros.-studio te worden. Doch zelf zagen ze dat niet zo zitten, want de zwarte eend, *Daffy Duck*, was al de grote gek van de tekenfilmafdeling. Theatereigenaren bleven echter bidden en smeken om meer konijn. En u raadt het al. Mensen als **Chuck Jones** en **Tex Avery** kwamen op de proppen en het konijn werd als Bugs Bunny herboren. De selderij werd vervangen door een winterwortel (misschien dat Bunny's latent homosexueel gelispel mede door dit voedzame stukje groente werd bevorderd) en de jager, waarin we eerst *Porky Pig* konden herkennen, werd veranderd in een vervaarlijke maar simpele *Elmer Fudd*. De wonijnenjager (inderdaad met w) bij uitstek.

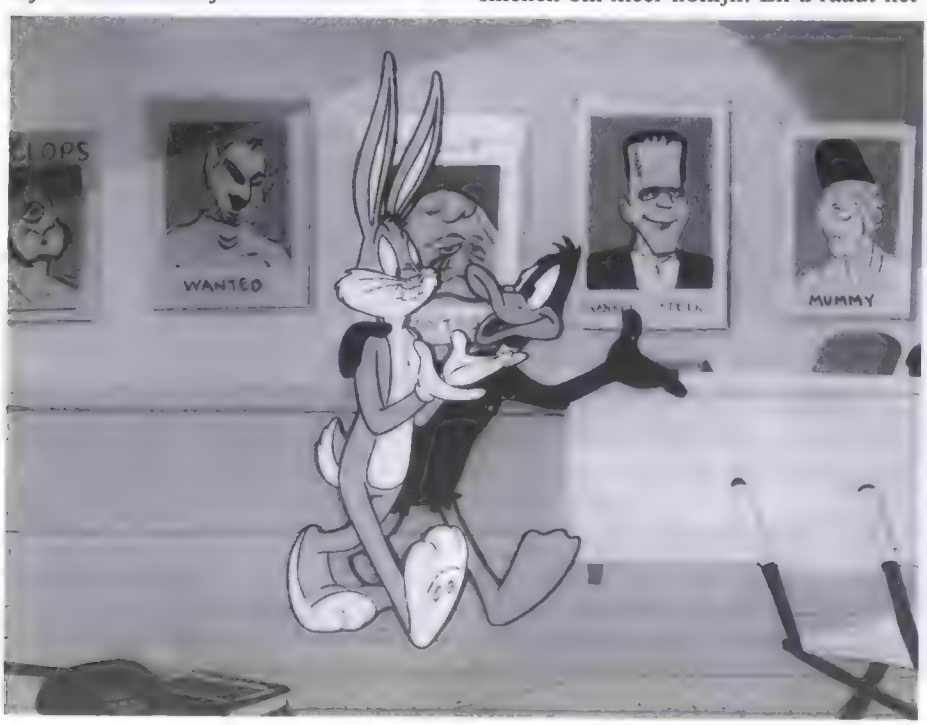

Het begin

In 1940, 27 juli om precies te zijn, was de officiële eerste Bugs Bunny-tekenfilm te bewonderen. Heette hij allereerst *A wild hare*, later is hij omgedoopt in *The wild hare*. In deze titel ligt meteen de basis voor de veelal gemaakte fout: Bugs Bunny is een konijn en geen haas, terwijl de titel anders doet vermoeden. Elmer Fudd gaat op jacht. Hij heeft konijn op het menu staan. Wat een feest als hij oog in oog komt te staan met het konijn Bugs Bunny. Eén van zijn eerste kreten was: 'What's up doc?' Het avontuur kan beginnen. Bunny doet er van alles aan om de jager dwars te zitten. Deze wordt driftig en onzeker. Bugs Bunny daarentegen blijft de rust zelve. Liggend op zijn zij, knabbelend aan zijn peen, onderstreept hij dit. Waarschijnlijk in de wetenschap dat tekenfilmhelden niet sterven. Een half jaar later verschijnt er een nieuw filmpje met Bugs Bunny en Elmer Fudd in de hoofdrollen. Elmer hoeft nu niet te gaan jagen op het beest: het is gewoon in een dierenwinkel te koop.

De jaren die volgen, laten een gestage stroom tekenfilmpjes zien, waarin het konijn de show steelt. De titels van de filmpjes bevatten veelal woordspelingen op populaire films uit die tijd (*Wabbit who came to supper*), woordspelingen op het woord 'hare' (*Hare tonic*), of tegenstrijdigheden door de ene keer over konijn te praten (*Rabbit Hood*), terwijl één filmpje later weer sprake is van haas in *Hurdy gurdy hare*.

Who framed Roger Rabbit?

In 1988 waren de twee grote concurrenten van het tekenfilmfront, *Mickey Mouse* van **Walt Disney** en Bugs Bunny van Warner Bros., voor het eerst in de tekenfilmgeschiedenis te zien in één tekenfilm. Het probleem was wel, dat beide studio's alleen toestemming zouden geven indien beide exact dezelfde tijd in beeld te zien zouden zijn. Vandaar dat de twee figuurtjes keurig naast elkaar bengelen aan een parachute. Daarna zou Bugs Bunny weer twee jaar moeten wachten alvorens hij weer in een spiksplinternieuwe tekenfilm te zien zou zijn. Behalve in *The 62nd annual Academy Awards* was hij te zien in *Box office Bunny*. Ironisch genoeg blijkt er bij zijn ontwaken een bioscoopcomplex op zijn konijnehol gebouwd te zijn. Eigenaar is Elmer en bedrijfsleider Daffy.
Kortom, in 50 jaar Bugs Bunny-geschiedenis is weinig veranderd. Hoewel dat grotendeels schijn is. Mensen als **Tex Avery**, **Friz Freleng** en **Chuck Jones** zijn zelf - bijna - geschiedenis geworden. Bovendien is het nog niet zo lang geleden, dat Bunny's markante stemgeluid, verzorgd door **Mel Blanc**, overleed.
De tijd zal dus moeten uitmaken of de toekomst grijs zal blijven ...

En verder

Voor de fans van Bugs Bunny is er goed nieuws. Warner Bros. Nederland bracht een viertal banden uit met hem en Daffy in de hoofdrollen. Echte fans zullen wel kromme tenen krijgen bij het horen van het Nederlandse stemgeluid. Wat dacht je van **Ted de Braak** als Daffy Duck? **Joe Adamson**, Bunny-kenner bij uitstek, schreef het officiële feestboek *Bugs Bunny, fifty years and only one grey hare*.
Wat mij betreft mag deze knager nog tot in lengte van dagen blijven voortbestaan. Hij blijft één van de leukste Warner Bros.-toonies ... Dus Bugs Bunny: wordt vervolgd, vervolgd, vervolgd ...

That's All Folks!

Het einde?

De laatste Bugs Bunny zou *False hare* zijn. Deze werd uitgebracht op 16 juli 1964. Eén van de redenen was, dat Warner Bros. zich meer met televisie ging bezighouden. Ruim 24 jaar bioscooptekenfilmpjes waren voldoende, om ze te recyclen op dit medium. Keer op keer.
Vreemd dat het konijn op die manier het loodje dreigde te leggen, want hij had allesbehalve windeieren voor de studio's gelegd. Behalve Bugs Bunny zelf, waren figuurtjes als Daffy Duck, *Yosemite Sam* en de reeds eerder genoemde Elmer Fudd meer dan populair te noemen. Behalve stripverhalen, waren er poppetjes, kleurboeken en zelfs grammofoonplaten te koop. Aan het begin van de jaren '60 had de grijsaard zelfs een eigen televisie-show gehad. Dat waren dan wel films die met veel knip- en plakwerk uit oude filmpjes waren gecompileerd, maar toch. Het zou tien jaar moeten duren voor er weer een Bugs Bunny-filmpje werd gemaakt. En deze *A political cartoon* was niet eens voor de bioscoop bestemd. Een combinatie van tekenfilm met live-action, bedoeld als een voorlichtingsfilmpje. Twee jaar later zou het konijn te zien zijn in *Carnival of the animals*. Chuck Jones' visie op **Saint Saens'** *Carnaval der Dieren* met Daffy en Bugs in de hoofdrollen.

De jaren die volgden brachten even zo vele nieuwe specials met nieuwe filmpjes en nieuwe specials, of zelfs bioscoopfilms, met oud materiaal. Soms aan elkaar gemonteerd met nieuw getekende fragmenten.

Ralf König

Ook leuk voor hetero's...

Kan er iets leuks uit Duitsland komen? Ja hoor. De naam Ralf König zegt in Nederland nog niet zo veel, maar dat zal ongetwijfeld binnenkort veranderen wanneer zijn eerste twee vertaalde boeken verkrijgbaar zijn. In Duitsland is zijn naam inmiddels een begrip. Königs satirische strips met de kenmerkende Knollnasen, dikke neuzen, waren aanvankelijk alleen bij Duitse homo's bekend. Tegenwoordig verschijnen ze bij grote uitgevers als Rowohlt en Carlsen in flinke oplages en bereiken een groot publiek.

König werd geboren in 1960 in het saaie stadje Soest in Westfalen (niet te verwarren met het Utrechtse Soest) als zoon van een spoorwegbeambte. Al jong had Ralf de wens om een grafische scholing te volgen, maar zijn ouders stuurden hem naar een timmermansopleiding. Hij vond werk bij een timmermansbedrijf en in deze tijd ontdekte hij, dat hij homo was. De manier waarop hij hiervoor uitkwam op zijn werk was opmerkelijk. Een Duits liedje ken de twee regels: 'Froh zu sein bedarf es wenig, doch wer froh ist, ist ein Koenig'.[1] König parodieerde deze tekst door op zijn machine een groot bord te bevestigen met de tekst: 'Schwul[2] zu sein bedarf es wenig...'
Ralf König: 'Ik heb mijn collega's er dus rechtstreeks mee geconfronteerd en ontdekte al snel dat zij er nog minder goed mee om konden gaan dan ikzelf in die tijd. Dat was in mijn 'coming-out'-tijd en ik weet niet of ik vandaag de dag nog de moed zou hebben om zoiets te doen, maar toen was het zo, dat ik moest kiezen: het vertellen of geheim houden. En ik moest het gewoon aan mijn omgeving duidelijk maken, juist aan deze mensen in mijn bedrijf, de 'Bild-Zeitung-lezende' proletariërs. Ik was opeens een heel ander mens geworden voor hen en dat was een heel belangrijke ervaring voor mij.'

In 1981 verhuisde Ralf König naar Düsseldorf en ging daar naar de Kunstacademie. In een interview zei hij eens, dat hij in de vijf jaar die hij hier doorbracht veel te weinig geleerd heeft.
'Ik had vast veel meer tijdens die vijf jaren kunnen leren, maar ik was te gemakzuchtig en ik zat ook al te vast op een bepaalde tekenstijl – deze dikke neuzen. Vandaag de dag heb ik daar spijt van. Ik had heel veel aan modeltekenen en anatomie moeten doen, werken aan de hand van foto's, dan waren mijn strips afwisselender geweest, omdat ik grafisch meer zou kunnen.
Ik zou graag ook als alternatief ook een realistische stripstijl willen beheersen. Ik hou erg van Tardi en Manara – alhoewel die afschuwelijk heterosexueel is – maar ik heb in Düsseldorf zitten slapen en ik heb verzuimd om me deze stijl eigen te maken. Met dikke neuzen kun je geen serieuze verhalen vertellen. Maar misschien leer ik ooit normale mensen tekenen ...
Strips mocht ik sowieso niet maken op de Academie, omdat het – tenminste zoals ik strips maak – geen Kunst is. Om die reden week ik uit naar de richting decor en kostuumontwerpen. Tenslotte heeft dat ook iets te maken met het vertellen van verhalen en dat is uiteindelijk wat ik het belangrijkste vind: verhalen vertellen!'

Aan het begin van de jaren tachtig begon Ralf König strips en tekeningen te maken voor het blad Zomix en de flikkerkrant Rosa Flieder (roze seringen[3]). In 1981 verscheen bij Rosa Winkel[4] Verlag Ralfs eerste 42 pagina's tellende stripboek Schwul Comix 1, dat was voordat hij Claire Bretécher ontdekte.

'Na Schwul Comix 2 heb ik Claire Bretécher ontdekt en daarmee mijn grootste voorbeeld. Ik liet mij heel sterk door haar beïnvloeden, ik keek hoe zij de grappen plaatste, hoe ze haar personen liet praten ... totdat ik begreep dat het weinig zin had om te proberen met haar ogen naar de werkelijkheid te kijken. Ik moest kijken naar de mensen in mijn eigen omgeving! In de flikkerscene heb je enorm veel eigenaardigheden en zonderlinge kuren die erom schreeuwen bespot te worden! Ik denk dat ik inmiddels mijn eigen stijl ontdekt heb, ook voor wat betreft het opbouwen van een verhaal.'

door
HANS POLS

Claire Bretécher, nog maar tien jaar geleden kende iedereen haar. De Gefrustreerden verscheen in NRC en de Nieuwe Revue en ze was razend populair, vooral bij hen die zij ongenadig bespotte in haar korte strips: de ooit linkse, gesettlede intellectueel van einde jaren zeventig. Wekelijks werden hun grillen door Claire van commentaar voorzien. Aan De Gefrustreerden kwam een einde en wat er van Bretécher is geworden? Wie het weet mag het zeggen.
Zoals König net vertelde had hij zijn eigen doelgroep gevonden. In de jaren zeventig ontwikkelde zich in de westerse landen een ware homocultuur met eigen bars, sexsauna's, eethuizen en vooral disco's; eigenlijk kon je het zo gek niet bedenken of er bestond wel een club of actiegroep voor: leerdragende macho's, giechelende mietjes, liefhebbers van pijnlijke sex, radicale langharigen en jurkendragers. De flikkerscene was er een van uiterlijk vertoon.
Dit uiterlijk vertoon en eraan gekoppelde gedrag wordt door König op de korrel genomen, maar in wezen draaien zijn verhalen om wat er zich onder de oppervlakte aan grote en kleine problemen afspeelt: een promiscue vriend, gefrunnik om een condoom om te krijgen, de rolverdeling binnen een relatie ...
Ralf Königs strips gaan over homo's, maar zijn niet alleen voor hen leuk. Dat bleek eens te meer toen in 1987 de societykomedie Der bewegte Mann werd uitgebracht. Een boek dat ook bij striplezende hetero's een succes was en Königs grote doorbraak betekende. Van Der bewegte Mann werd het voor Duitsland ongehoord hoge aantal van 60.000 exemplaren verkocht. Königs strips worden nu door middelbare scholieren gelezen en er wordt fanmail naar de auteur gestuurd. 'Dan schrijven kids van een jaar of dertien dat ze mijn strips te gek vinden, veel leuker dan Werner (Waarschijnlijk bij Duitse jongeren de bekendste strip: gags over motoren, hard-rock, bier; Normaal in stripvorm zeg maar.), dat is toch lief ...'

Het is denk ik nooit Ralf Königs opzet geweest, maar hij laat zien dat homo's tamelijk gewone mensen zijn met vrij alledaagse problemen en levert zo misschien een bijdrage aan de acceptatie van homosexualiteit in zijn land: 'Toen ik veertien was had je over homosexualiteit alleen dieptepsychologische verhandelingen, over Freud, Oedipus, castratie-angst en zo. Dat flikker zijn ook iets positiefs kan zijn, heb ik daar niet uit geleerd. Ik denk, dat ik er helemaal weg van zou zijn geweest als ik toen een strip met van die mannetjes met knolleneuzen in handen had gekregen. Daarom vind ik die post van scholieren van dertien zo leuk. Ik weet heel zeker dat er sommigen bij zijn die mijn verhalen niet alleen lekker weglezen, maar die er ook hartkloppingen van krijgen ...'

Ondanks zijn succes is het niet zo, dat tegenwoordig al Ralf Königs stripverhalen bij grote uitgevers uitkomen in hoge oplagen. Zijn strips werden en worden op

de markt gebracht door meerdere uitgevers: Carlsen, Rowohlt, Rosa Flieder, Janssen, Kunst der Comics en Vogel Verlag. 'Vogel Verlag is een kleine homo-uitgever die van alles durft en dat was in het begin precies wat ik nodig had. Een probleem waar ik tegenwoordig namelijk nog steeds mee te maken heb is, dat bepaalde grote uitgevers niet alles accepteren.'

Dat het werken met een kleine uitgever ook een beperktere oplage en distributie met zich meebrengen, ziet de tekenaar niet als een bezwaar. 'Er zijn ook comics waarbij ik het juist goed vind dat ze een kleine oplage hebben, omdat ik die ook alleen voor flikkers maak. De ironie van deze strips zou door hetero's helemaal niet begrepen worden. Ik ben bang dat deze strips alleen maar vooroordelen zouden bevestigen als ze in een grotere oplage verschijnen. Een raar verschijnsel is het wel. Reiser maakte ook grovere strips, maar niemand zal op het idee komen om te beweren dat alle hetero's zo zijn als hij ze afschilderde. Als ik hetzelfde teken als Reiser, maar dan met homo-characters, dan denken mensen meteen dat alle homo's zo zijn.'

In 1989 verscheen Prall aus dem Leben, het eerste boek dat van König bij Carlsen verscheen. De produktie kwam niet zonder problemen tot stand. Aanvankelijk zou hij een boek over een woongemeenschap maken, maar wegens gebrek aan ervaring in dit soort huishoudens werd Prall aus dem Leben gemaakt, een verzameling 'zelf beleefde' verhalen. Helaas kon niet alles wat Ralf wilde tekenen in dit boek worden opgenomen. Wat mag je nu eigenlijk wel en niet tekenen bij een grote uitgever als Carlsen?

'Zo duidelijk zijn die richtlijnen niet. Maar je hoort wel dat je beter geen stijve pik in beeld kunt brengen, dat zou geweigerd worden. Ik heb zelf de fout gemaakt dat ik me te veel inhield. De uitgevers zouden best iets moediger kunnen zijn. Ik bedoel, de pik hoort erbij, niet omdat ik per se een pik wil laten zien, maar omdat hij soms een deel van mijn verhaal is. Waarom zou ik dat dan niet kunnen laten zien?'

Misschien zijn sommige van Ralf Königs verhalen schokkend voor een deel van de lezers, maar hij maakt het ze zelf gemakkelijk. Het Killercondoom – dat bij Pop Comics (Sherpa/Het Raadsel) verschijnt – is niet één van zijn netste strips (zie de recensie), maar wie het eens voorzichtig met König wil proberen en de Duitse taal enigszins beheerst raad ik aan op zoek te gaan naar één van de Rowohlt-uitgaven. Vooral Lysistrata is heel leuk. In deze parodie op de tragedie van Aristophanes gaan de vrouwen van Athene in staking, ze weigeren met hun mannen naar bed te gaan zolang de oorlog tussen Athene en Sparta niet beëindigd wordt. Al snel raken de mannen van Athene in de (sexuele) problemen, maar een slimme homo heeft een (voor zijn vrienden in club Adonis heel interessante) oplossing bedacht. Deze laat zich raden. Lysistrata is één van Königs langere stripverhalen en een hele leuke. Meestal maakt Ralf echter – net als zijn voorbeeld Bretécher – korte strips en slechts een hele enkele keer maakt hij gebruik van kleur. Prall aus dem Leben was bijvoorbeeld in kleur en ook in de andere Carlsen-uitgave Zitronenröllchen zijn een aantal kleurenpagina's te vinden. Kleuren van zijn strips duurt Ralf König te lang en hij vindt kleur niet belangrijk genoeg om er veel tijd aan te besteden. Eerlijk gezegd vind ik ook dat zijn knolneusmannetjes in zwart/wit al kleurrijk genoeg zijn.

Ralf König werkt snel. Gelukkig maar, in korte tijd hebben talloze strips vanuit zijn werkkamer hun weg gevonden naar de striplezer en stuk voor stuk allemaal even grappig.

'Wanneer het goed gaat vergeet ik alles om me heen, ik eet nauwelijks, de woning verloedert ... striptekenaar was als kind al mijn droomberoep en dat is het ondanks produktiestress en termijnplanning nog steeds. Bovendien kan ik nauwelijks iets anders. Ik lees mijn grappen altijd met een professioneel oog en vraag me af of ze echt leuk zijn. Hoe vaker ik er naar kijk, hoe minder grappig ik ze zelf ga vinden. Uiteindelijk ben ik er dan zelf verbaasd over wanneer ik van lezers hoor, dat zij het grappig vinden.'

Het Killercondoom

Toen enkele jaren geleden de volle omvang van de Aids-epidemie doordrong, werd het zaak om vooral onder risicogroepen goede voorlichting te geven, niet alleen over de ziekte zelf, maar ook over het voorkomen van besmetting. Een belangrijk wapen in de strijd tegen Aids werd het condoom. Het condoom, dat tot dan toe vooral gebruikt werd als anticonceptiemiddel kreeg er een nieuwe functie bij: het tegengaan van besmetting bij sexueel contact. Het was wel even wennen aan het condoom, maar voor de medici stond het als een paal boven water, geen riskante sex meer zonder een condoom te gebruiken.

Om het gebruik van de stukjes rubber te promoten werd door de Deutsche Aidshilfe onder meer Ralf König ingezet. Hij maakte in zijn geheel eigen stijl vier boekjes waarin safe sex werd aangeraden; deze vier boekjes kregen ook de titel Safer Sex mee. Uit frustratie over dit werk of als een reactie erop maakte Ralf König iets later Kondom des grauens, een thriller over een levensgevaarlijk condoom. Dit condoom huist in een hotel en bijt pikken af van gasten. Wanneer een leraar die één van zijn leerlingen bijles geeft op een hotelkamer zijn mannelijkheid verliest na het omdoen van het killercondoom, wordt de hulp ingeroepen van rechercheur Luigi Mackeroni. Onderweg naar het hotel komt Mackeroni een jongen tegen die het wel een geil idee vindt om met een smeris naar bed te gaan en bijna wordt – nog voordat het onderzoek kan beginnen – de held zelf het slachtoffer van het scherpgetande condoom. Vanaf dit moment wordt de spanning opgebouwd door Ralf König en het verhaal zet zich voort als een echte thriller, waarin nog heel wat slachtoffers vallen.

Het Killercondoom is spannend, bijtend satirisch en bovenal grappig. Ma alle serieuze aandacht die er de afgelopen tijd aan het condoom besteed is, mogen we er nu ook best eens om lachen.

Het Killercondoom van Ralf König verscheen bij Pop Comics, telt 56 pagina's op paperbackformaat, zwart/wit en kost f12,50 / Bfr.250

Notenlijst

1. Het kost weinig moeite om blij te zijn, maar wie blij is, is een koning)
2. Schwul: aanvankelijk een scheldwoord, later geuzennaam voor Duitse homo's, vergelijkbaar met het Nederlandse 'flikker'.
3. Roze is een kleur die vaak geassocieerd wordt met homosexualiteit. Om die reden wordt roze vaak als bijvoeglijk naamwoord gebruikt door homokranten, actiegroepen en dergelijke.
4. Rosa Winkel, de roze driehoek, werd tijdens de Tweede Wereldoorlog opgespeld bij homo's in concentratiekampen. In de jaren zeventig beleefde dit symbool op een heel andere manier een terugkeer. De meer strijdbare homo's gingen het gebruiken om openlijk voor hun geaardheid uit te komen.

Met dank aan Astrid M. Kraft, die diverse interviews vertaalde.

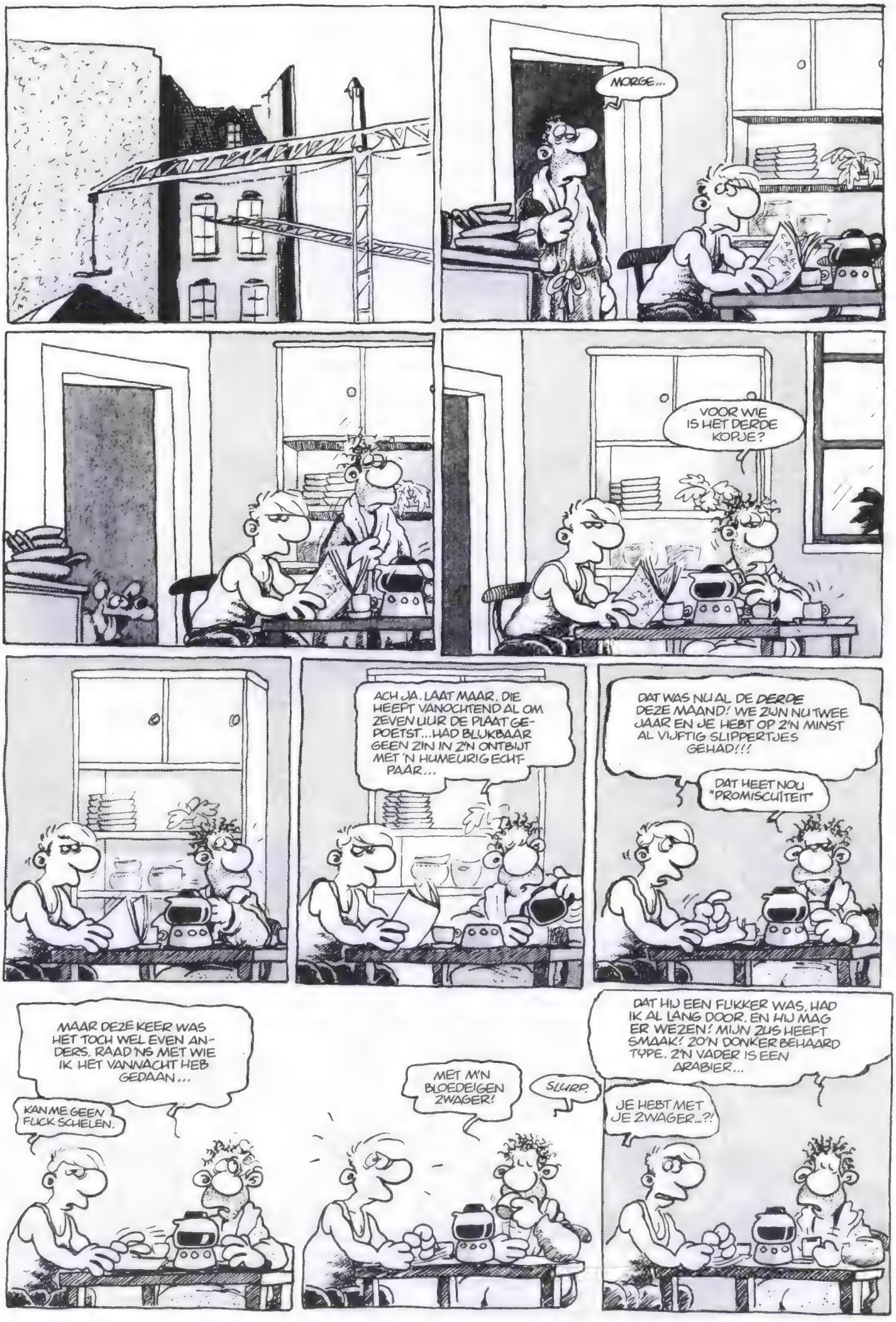
MORGE...
VOOR WIE IS HET DERDE KOPJE?
ACH JA. LAAT MAAR, DIE HEEFT VANOCHTEND AL OM ZEVEN UUR DE PLAAT GEPOETST... HAD BLIJKBAAR GEEN ZIN IN Z'N ONTBIJT MET 'N HUMEURIG ECHTPAAR...
DAT WAS NU AL DE DERDE DEZE MAAND! WE ZIJN NU TWEE JAAR EN JE HEBT OP Z'N MINST AL VIJFTIG SLIPPERTJES GEHAD!!!
DAT HEET NOU "PROMISCUÏTEIT"
MAAR DEZE KEER WAS HET TOCH WEL EVEN ANDERS. RAAD 'NS MET WIE IK HET VANNACHT HEB GEDAAN...
KAN ME GEEN FUCK SCHELEN.
MET M'N BLOEDEIGEN ZWAGER!
SLURP
DAT HIJ EEN FLIKKER WAS, HAD IK AL LANG DOOR. EN HIJ MAG ER WEZEN! MIJN ZUS HEEFT SMAAK! ZO'N DONKER BEHAARD TYPE. Z'N VADER IS EEN ARABIER...
JE HEBT MET JE ZWAGER...?!

NOU EN? HIJ IS OOK MAAR 'N MAN MET TWEE BALLEN... MET KERST ZATEN WE NOG SAMEN MET DE HELE FAMILIE ROND DE KERSTBOOM, EN VANNACHT KWAM IK HEM TEGEN IN DE "RAMMEL-BAR". EERST WAS 'T EEN BEETJE GENANT, DAT WEL, MAAR DAN... TJA...
MET 'N BEETJE ALCOHOL
EN JE ZUS? WAT VINDT DIE ERVAN?
OCH..WEETJE...IK DENK DAT WE HAAR GEWOON NIETS VERTELLEN. IK BEDOEL... ER IS OOK NAUWELIJKS IETS GEBEURD. ZE ZOU ZICH ALLEEN MAAR ONNODIG OPWINDEN, SNAP JE...
EIGENLIJK IS ER ECHT NIETS GEBEURD... HIJ KREEG 'M VANWEGE 'N SLECHT GEWETEN NIET OMHOOG...
MAAR DAAR HAD DIE JOUW VAST GEEN PROBLEMEN MEE...
'TUURLIJK! IK VAL OP DONKERE HARIGE TYPES!
ZWAGER OF GEEN ZWAGER.
EN? ZIEN JULLIE ELKAAR NOG 'S? KLEINE HEIMELIJKE FAMILIE-REÜNIES?
IK ZEG GEEN NEE. IK DENK DAT ALS HIJ STIJF IS HIJ EEN GIGANTISCHE PIK HEEFT ...
ZUCHT... M'N ZUS IS EEN GELUKSVOGEL.
EN JIJ BENT EEN GEILE GEWETENLOZE KLOOTZAK!
PRECIES. EN DAAROM HOUD JE OOK VAN MIJ!
HMMMNHMMMNNHMN!
HIJG! HIJG!
KREUN KREUN
HIJG! HIJG!
LUISTER: TE HUUR, 120M², f1200,= EXCLUSIEF...
HM
"PUNKER, 19, NIET ACHTERLIJK, BEN ZUS, ZOEK ZO." DAT VIND IK LEUK. ZAL IK DAAROP REAGEREN?
MAAR JE BENT GEEN PUNK OF 19.
85M², DOUCHE EN BAD, MET CV, f950,= AFZETTERIJ!
KLOPT, MAAR IK BEN ZEKER NIET ACHTERLIJK!

HALLO, KNUFFELBEERTJE! HOUD HEEL VEEL VAN JE! JOUW SNOEZEMUISJE!"
NOU JA, DE KONTAKTADVERTENTIES WORDEN OOK STEEDS SAAIER, SINDS AIDS WIL IEDEREEN ALLEEN NOG MAAR EEN VASTE RELATIE EN KNUFFELSEX.
VROEGER HAD JE TENMINSTE NOG TYPES DIE JE VOETEN WILDEN LIKKEN OF EEN STRENGE OPVOEDING OF ZO...
ZOEKEN WE EEN GROTERE ETAGE OF IETS OM TE NEUKEN?!
TRINGG!! TRING!!
TELEFOON. ALS 'T M'N ZUS IS... IK BEN ER NIET, HOOR.
HOEZO JE ZUS? IK DACHT DAT DIE ER NIETS VAN WIST?!
IK VOEL NEGATIEVE VIBRATIES... DENK DAT HIJ ET OPGEBIECHT HEEFT!
ZUCHT...
JA... HALLO?!
VARKEN!! VIEZE PERVERSE KLOOTZAK!!! JANK!!
ZIE JE WEL.
JE VINDT HET BLIJKBAAR LEUK MET JE ONTAARDE ZWIJNERIJEN MIJN HUWELIJK TE RUÏNEREN... NAARLING... KREUN...
MAMA... MAMA, WAAROM HUIL JE?
ELKE... ALSJEBLIEFT RAAK ME NIET AAN, VIEZERIK!!! LAAT ME LOS!!
EH...
MAMA! MAMA! HIJG! REUTEL! KADONK!
VIEZE HOMO! GIL!! IK VERMOORD JE!!
MAMA... ELKE!!!
ELKE! TOE, WEES VERSTANDIG! LEG HET PISTOOL NEER!!
?!

ELKE!! LEG HET PISTOOL NEER!!! ALSJEBLIEFT! REUTEL! MAMA! KRIJS...
LAAT DAT...
PANG!!
?!
GIIIIHIIIIILLL!! MAMA!!! PANG!! PANG!
ZEKER ALLEEN LOSSE FLODDERS.
EH... HALLO?!
HALLO?! IS DAAR NOG IEMAND?!
HALLO?!
ZIJ HAD ALTIJD AL EEN HANG NAAR 'T THEATRALE.
IK BEN BANG DAT 'T MENENS IS!
BEDOEL JE DAT ZE HAAR MOOIE BEHAARDE MAN HEEFT DOODGESCHOTEN, EN DE KINDEREN EN TENSLOTTE ZICHZELF?
ZE ZIJN GEK, DIE HETERO'S. IK HOOP ALLEEN DAT ZE HAAR KINDEREN OOK ECHT GOED KOUD HEEFT GEMAAKT...
WAT?!
ANDERS MOET IK VOOR DIE ETTERS ZORGEN... IK BEN NAMELIJK HUN PEETOOM!...
KREUN...
VERTALING: ASTRID M. KRAFT - LETTERING: RUDY VROYMAN

Bibliografie Ralf König

1981 Schwul Comix 1 (Rosa Winkel Verlag)
1982 Schwul Comix 2 (Rosa Winkel Verlag)
1984 Macho-Comix (Bob Camble, herdruk Vogel Verlag 1989)
1985 Schwul Comix 3 (Rosa Winkel Verlag)
Safer Sex 1-4 (4 kleine boekjes, uitgegeven door Deutsche Aidshilfe, Berlin)
1986 Schwul Comix 4 (Rosa Winkel Verlag)
1987 Der bewegte Mann (Rowohlt)
Lysistrata (Rowohlt)
Safer Sex Comics 5-8 (Aids Hilfe)
Kondom des grauens (Kunst der Comics)
1988 Pretty Baby (Rowohlt)
Safere Zeiten (bundeling, Vogel Verlag)
1989 Prall aus dem Leben (Carlsen)
Beach Boys (Rowohlt)
1990 Zitronenröllchen (Carlsen)
Heisse Herzen (Rowohlt)

KUIFJE 60 JAAR AVONTUREN

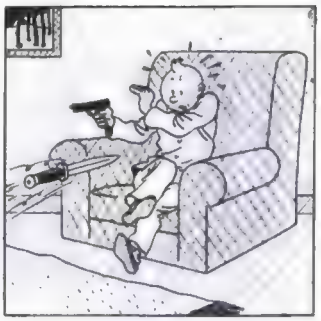

Hoeveel 'objectieve' criteria een recensent ook aanlegt, zijn oordeel over iemands werk wordt grotendeels bepaald door eigen smaak. Het is zaak dat de lezer een recensent leert kennen, dat je bepaalt of je het meestal met hem eens of oneens bent en daarop kun je dan je eventuele album-aanschaf afstemmen.
De redactie plaatst hieronder eens twee meningen over één boek naast elkaar, zodat de lezer zich een completer beeld ervan kan vormen. Dankzij de eigen smaak van twee recensenten.

De tentoonstelling *Kuifje, 60 jaar avonturen* reist de hele wereld rond, maar is in Nederland nog altijd niet te zien geweest. Inmiddels heeft Casterman besloten om de bij deze tentoonstelling horende catalogus aan de winkels aan te bieden. *Kuifje, 60 jaar avonturen* is een duur boek, maar de Kuifje-liefhebbers zijn inmiddels wel gewend om veel geld aan hun passie te besteden. Dit boek is dan ook alleen aan hen besteed.
Het meest interessante aan deze uitgave zijn de illustraties. In de tekst, die de eerste 19 pagina's beslaat, wordt vooral aandacht besteed aan de politieke achtergrond van de Kuifje-albums en **Hergé**'s nauwkeurige werkwijze. Al met al levert dit weinig nieuwe feiten op, maar het is in ieder geval leuker om te lezen dan een opsomming van Hergé's leven en werk zondermeer.
De illustraties in deze catalogus zijn zo afgedrukt, dat alle potloodverbeteringen, vergelingen en kleuraanduidingen perfect overkomen. Het is zelfs goed te zien waar calkeerpapier over wit papier heen is gelegd. De weergave is echt prachtig en het formaat groot, zodat je bijna het idee hebt werkelijk naar de originelen, zoals die op de tentoonstelling te zien zijn, te kijken.
De meest opmerkelijke illustraties in dit boek zijn afkomstig uit *Het zwarte goud*. Dit verhaal – dat tijdens de oorlog werd stopgezet – werd na de oorlog vervolgd in *Coeurs vaillants*. Hergé probeerde voor deze nieuwe start zijn pagina's in te kleuren met blauw en gewassen inkt. De druktechnieken van die tijd lieten dergelijke experimenten echter nog niet toe.
De originelen van Hergé zijn telkens rechts afgedrukt, terwijl op de linkerpagina een korte toelichting wordt gegeven. Die toelichting ontbreekt bij de minstens even interessante illustraties die tussen het tekstgedeelte zijn afgedrukt. En dat is jammer, een gemiste kans, want verder is deze uitgave in ieder geval de moeite van het bekijken zeer waard.

HP

60 jaar na de eerste aflevering van de strip Kuifje werd door de *Fondation Hergé* de unieke overzichtstentoonstelling *Kuifje, 60 jaar avonturen* samengesteld met uitsluitend originele platen, waaronder alle geïnkte pagina's van *De blauwe lotus*. Na de opening in Kuifjes geboortestad Brussel reisde de tentoonstelling in de loop van 1989 rond door Europa (Angoulème, Londen, Parijs, Hamburg), maar deed daarbij helaas ons land niet aan. Van de zeer luxe uitgevoerde gebonden Franstalige catalogus op groot formaat (38 x 29,5 cm) is nu een prachtige ingenaaide Nederlandse editie verschenen, waarbij de tekst een grondige bewerking heeft ondergaan. **Pierre Sterckx**, de oorspronkelijke auteur van dat weer eens van superlatieven bolstaande proza, weet namelijk in enkele pagina's Hergé's werk te plaatsen tussen dat van beeldend kunstenaars als **Giotto**, **Ingres**, **Holbein**, **Cézanne**, **Yves Klein**, **Robert Ryman**, **Malevitch**, **Rothko**, **Barnett Newman**, **Joan Miró**, **Serge Poliakoff**, **Lucio Fontana**, **Vermeer**, **Mondriaan** en **Paul Klee**, daarbij terzijde nog even **Honoré de Balzac** en **André Malraux** aanhalend. In plaats van die bla-bla geeft de nederlandse bewerking nu een analytisch en helder overzicht van Hergé's grafische werkwijze en ontwikkeling. De tekst dient overigens vooral ter ondersteuning van een groot aantal superieur gereproduceerde facsimilè's van Hergé's oorspronkelijke tekeningen, waaronder schetsen, voorstudies en tekeningen die in de album-uitgaven ontbreken.

HB

Kuifje 60 jaar avonturen
Pierre Sterckx & Benoit Peeters
Nederlandse bewerking: René van de Weijer
Casterman 1990 (!)
ISBN 90-303-2709-X
Prijs *f* 52,50 / Bfr.975
(48 pagina's, kleur, s.k.)

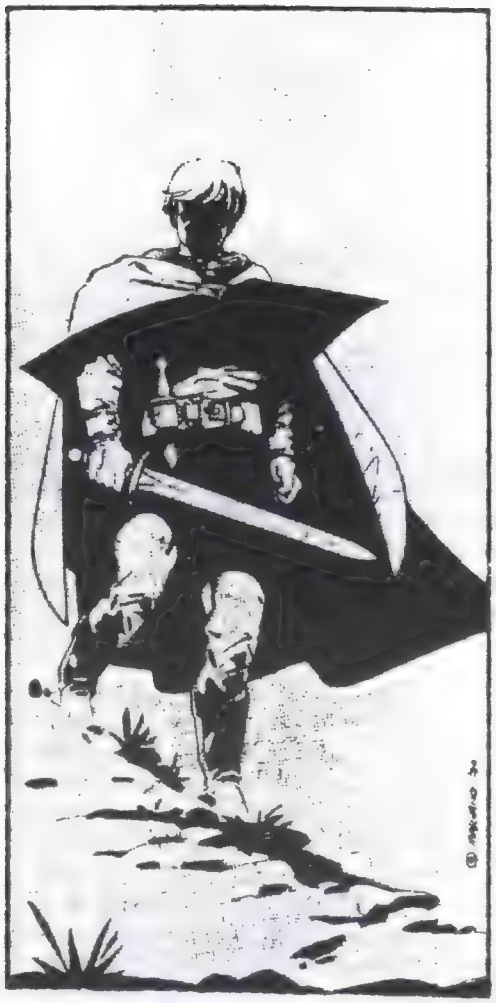

Ik Denk Er Het Mijne Van...

door
KAREL BIDDELOO

Het leek ons een leuk idee om het eerste deel uit de nieuwe reeks van de *Red Knight* van Marvano (Marc Van Oppen) te laten recenseren door Karel Biddeloo, al jarenlang de tekenaar van de zo bekende *Rode Ridder*-reeks van de Vandersteen-studio's.
Biddeloo voelde niet zo veel voor een recensie, aangezien hij niet iemand is die zijn mening over collega's graag op papier zet. Nadat hij een aantal – voor hem zeer pijnlijke – uitspraken van Van Oppen in diverse kranten in België onder ogen kreeg, veranderde hij zijn opvatting, waarvan onderstaande tekst getuigt.

De indruk wordt gewekt, als zouden de 'Vandersteenstrips' niet in staat zijn, om internationaal door te breken. Wat *Suske en Wiske* en de *Rode Ridder* betreft, kan ik hierover uit eigen ervaring het volgende vertellen:
In 1985 en begin 1986 was ik samen met **Paul Geerts** (zoals u weet al jarenlang de man achter S & W) in opdracht van onze uitgeverij, aanwezig op de Boekenbeurs van Parijs, het stripfestival van Angoulème en de strip-boekenbeurs van Sierre in Zwitserland. Hier werden telkens nieuwe franstalige uitgaven van onze strips voorgesteld en ook daadwerkelijk op de markt gebracht.
De respons van het publiek was uitgesproken gunstig, vooral omdat de naam van **Willy Vandersteen** nog steeds een begrip was bij dit franstalige publiek, en in het kielzog van Suske en Wiske zouden ook andere strips uit onze studio, bijvoorbeeld *Robert en Bertrand*, zeker een kans hebben gemaakt over de grenzen.

Ik heb toen, uit eigen initiatief, een persmap laten aanleggen door onze Public Relations-dame, over artikels die verschenen in kranten, tijdschriften en stripmagazines. Deze persmap omvatte uiteindelijk 20 pagina's vol knipsels. Hieruit blijkt een overwegend positieve reactie bij de critici en redacteuren. Maar helaas, enerzijds wegens 'reorganisaties en saneringen in het eigen bedrijf' en anderzijds wegens 'distributiemoeilijkheden in het buitenland' werd door onze toenmalige directeur **A. Baart** besloten, verdere uitvoerpublicaties stop te zetten. Hiermee

Marvano: *'De Standaard Uitgeverij wil al geruime tijd op internationaal vlak doorbreken en de bestaande strips lijken zich daartoe niet zo best te lenen.'*

werd ons succesvol bruggehoofd in Frankrijk en Zwitserland afgesloten. (De Rode Ridder had toen, als *Chevalier Rouge*, al 12 titels op de markt.) Wat de distributieproblemen betreft, is het wel zo dat dit in Frankrijk zeer complex is. Welke kanalen moet de uitgever aanspreken om zijn albums in de winkels te krijgen? En welke winkels? Want de grootwarenhuisketens hebben hun eigen leveranciers, enorme stripwinkels (echte huizenblokken van verscheidene verdiepingen te Parijs en andere grote steden, met een fenomenale omzet) hangen weer van andere verdelers af en dan heb je nog de kiosken en tabak- & krantewinkels.

Tot zover het hoofdstuk over onze 'internationale doorbraak'.
Nu iets over uitgeverspolitiek!
Er zijn twee hoofdsoorten van stripuitgaven. De ene categorie verschijnt eerst in een week- of maandblad (*Kuifje*, *Robbedoes*, enzovoort) en wanneer hiervan een album op de markt komt, is het weer jaren stil terwijl de auteur zich in alle rust en met voldoende tijd kan voorbereiden op een nieuw meesterwerk, dat de wereld zal rondgaan. De andere groep tekenaars (waaronder Studio Vandersteen) zorgt voor een dagelijkse publicatie in een krant (6 dagen per week), zonder enige pauze, wat een zeer zware stress betekent en zo goed als alle vrije tijd opeist. Dankzij dit hoge tempo kan de uitgeverij drie tot vier of meer albums per jaar op de markt brengen. Uiteraard is het verschil in beide 'stripstijlen' merkbaar op grafisch vlak. De krantestrip heeft bijvoorbeeld minder mogelijkheden om met een volledige plaat te werken, elke pagina van een krantestrip-album bestaat immers uit twee samengevoegde afleveringen van één dagstrip.
Wat is nu een *goede* strip? Eén, die het publiek aanspreekt! Zowel de dagstrip als de periodieke strip hebben ruimschoots bewezen een commercieel succes te kunnen zijn. De Standaard Uitgeverij die groot geworden is door de dagbladstrips (en die haar in moeilijke tijden het hoofd boven water hielpen houden) ziet de zaken nu anders: men zal het nog eens proberen in het buitenland met een 'prestigieuze' realistische strip, de *Red Knight*. Paradoxaal genoeg verschijnt deze eerste uitgave, *De vuurgeest*, nu ook toch nog in het nederlands. Dit zaait verwarring onder het lezerspubliek van de Rode Ridder,

Marvano: *'Het is de bedoeling om de ridder een meer internationaal karakter te geven'*

Marvano: *'De huidige Rode Ridders, getekend door Karel Biddeloo, spreken vooral een wat ouder publiek aan. In die albums loopt Johan er wat karakterloos bij in z'n eeuwige rode pakje. De hoofdfiguren zijn telkens weer rondboezemige jongedames, die er telkens weer in slagen een flink stuk van de garderobe kwijt te spelen. De Red Knight zal niet eeuwig in hetzelfde rode pakje rondlopen en ook niet meer onfeilbaar zijn, maar meer karakter krijgen. De vrouwen zullen ook normaal geproportionneerd zijn.'*

zoals ik steeds meer moet vaststellen. Indien wij de nieuwe uitgeverspolitiek van de Standaard Uitgeverij doortrekken naar de andere Studio Vandersteen-reeksen, staat ons nog wat te wachten. Misschien kan **Franquin** of **Eddy Ryssack** eens één album van 'Little Sus and Little Wis' per jaar tekenen, nieuwe stijl?
Hans Kresse of **Don Lawrence** kunnen dan Robert en Bertrand overnemen en ga zo maar door. Ik ben zeer benieuwd!

Marvano

Hoe deze tekenaar, alias Marc Van Oppen, de Red Knight ziet, kunt u uit de bij dit artikel geplaatste uitspraken tijdens interviews opmaken. Hij maakt zelf een vergelijking met de Rode Ridder. Het zal allemaal beter zijn, en last but not least: 'de vrouwen zullen nu ook normaal geproportionneerd zijn'.
Niet de afmetingen van een paar vrouwenborsten bepalen het succes en de goede verkoop van een strip – die in het geval van de Rode Ridder al meer dan 20 jaar stabiel blijft – maar een onafgebroken persoonlijke inzet en het steeds verwerken van nieuwe (zelf bedachte, Marvano!) elementen.

Wat mij treft in de uitlatingen van Marc Van Oppen is de arrogantie van iemand, die een mooie kans krijgt aangeboden op een – hopelijk voor hem – internationale carrière en die zich reeds een oordeel aanmatigt alsof die carrière als een vaststaand feit is.
Dat Van Oppen uitstekende grafische kwaliteiten bezit is meer dan duidelijk, maar er zijn ook nog heel wat tekenaars

die nòg beter tekenen dan hijzelf. Die zullen wellicht behoren tot de 20 procent strips die hij 'geen rommel' vindt. Een vergelijking tussen de Rode Ridder en de Red Knight is dus hoe dan ook unfair en uiteindelijk zal het publiek beslissen.
Tot slot wens ik 'collega Marvano' nog veel geluk toe, hij zal het nodig hebben om de Red Knight een even lang bestaan te garanderen als de Rode Ridder!

Karel Biddeloo, alias Karbido (klinkt ook niet gek).

Het COMICJAAR 90

door
HANS POLS

Van de enorme berg comics die jaarlijks in de Verenigde Staten verschijnt, wordt maar een zeer klein gedeelte in het Nederlands vertaald. Daar zijn verschillende redenen voor. Ten eerste is — net als in Europa — lang niet alles wat in de VS verschijnt de moeite waard om te vertalen. Ten tweede is het Engels, veel sterker dan het Frans, een taal die door een groot deel van de Nederlanders beheerst wordt, wat een uitgebreid importcircuit heeft opgeleverd. Tenslotte is er het kostenaspect. De enige Nederlandse uitgever van DC- en Marvel-produkties *Junior Press/Baldakijn* **kan uit kostenoverwegingen lang niet alles uitgeven. Toch is er, wanneer we de produktie van deze uitgeverij bekijken in 1990, veel verschenen dat de moeite waard is.**

Begin 1990 werd gestart met drie reeksen waarin de voorheen driemaandelijks verschijnende titels werden opgenomen. De *Satelietserie* bestaat uit afleveringen van onder meer *G.I. Joe*, de reeks *Special Serie* biedt om beurten een deel van *Fantastic Four*, *De Vergelders* en *De Hulk*. Als *Marvel Heroes* werden uitgekozen *Conan*, *The Punisher* en *Wolverine*. De laatste twee reeksen zijn nieuw voor Nederland (hoewel er eerder van beiden een special verscheen) en met name Wolverine is de moeite waard. De delen 1 en 2 werden getekend door **John Byrne** en in deel 3 figureren Wolverine en The Punisher samen in 'De Afrika-Saga' met goed tekenwerk van **Carl Potts**. Wolverine kreeg bovendien de hoofdrol in deel 11 van de *Limited Serie*. Punisher en Wolverine zijn beiden doders zonder genade, maar waar bij The Punisher wraak het motief is om zo te handelen is Wolverine een veel kleurrijker en mysterieuzer personage. De tekeningen die **Eric Larsen** voor The Punisher maakte zijn goed, maar de scenario's laten wat mij betreft te wensen over. Een tegenvaller vond ik persoonlijk ook *Atlantis valt aan*, een zesdelige serie die werd afgedrukt in de reeks Superhelden, met alle Marvel-characters in een groot armageddisch (?) gevecht. Sommige tekenaars leverden goed tekenwerk af, maar ik denk dat *Atlantis valt aan* verder alleen leuk is voor de superfan die ook alle Amerikaanse Marvels leest en het universum door en door kent.

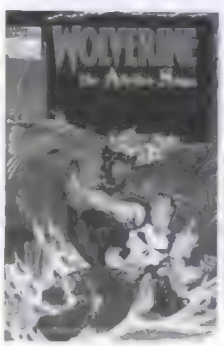

Thriller Magazine ging helaas dit jaar ter ziele, maar we hebben in ieder geval nu eens in vertaling kennis kunnen nemen van prima strips van **Chaykin** (*The Shadow*, *Blackhawk*) en **Denys Cowan**, die de afleveringen van de opmerkelijke detectivereeks *The Question* tekende. Twee andere uitgaven van Cowans hand trokken dit jaar de aandacht: 'Blinde gerechtigheid' (een *Batman*-special, waarin de vleermuisman het zeer zwaar te verduren heeft) en *Black Panther*, een opmerkelijke zwarte superhero in een geschiedenis met Afrikaanse invloeden die zich afspeelt in een soort Zuid-Afrika. Superhelden tegen apartheid, ik weet nog niet goed wat ik er van denken moet. Hoe dan ook, Cowan toont zich wel in al zijn werk één van Amerika's betere realistische tekenaars van het moment.
Black Panther verscheen in de Limited Serie die verder dit jaar *Excaliber* opleverde, een afsplitsing van de *X-mannen*. Dit deel 10 van de Limited Serie werd

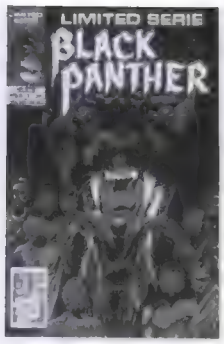

mooi in beeld gebracht door **Alan Davis**. Een verdomd goede tekenaar is ook **Art Adams**. Van zijn hand verschijnt weinig, maar als hij iets tekent ... Limited Serie 13 bevat tekenwerk om te zoenen. Minder spectaculair getekend, maar best leuk was *De wereld van Metropolis* met hierin korte verhalen over bijfiguren in de Supermanreeks.
En dan was er natuurlijk *Batman*. Veel Batman. Naast 12 maandelijkse delen verschenen ook maar liefst 5 dikke specials in een jaar tijd. Deel 20 tot en met 30 van de maandelijkse reeks werden grotendeels gevuld met werk van **Breyfogle**, **Grant** en **Wagner**, een team dat een serie goed getekende en vertelde verhalen opleverde. Deel 31 tot en met 33 bevatten het verhaal 'Een eenzame plek om te sterven', dat in de VS afwisselend in vijf delen gepubliceerd werd in *Batman* en *Teen Titans*. In dit verhaal duikt voor het eerst Timothy op, een jongen die (misschien) de nieuwe Robin wordt. Jason Todd, de vorige jongen in de Robinrol werd vermoord in een verhaal dat in 1989 verscheen als de eerste drie delen in de reeks Batmanspecials. Special 5 was dus 'Blinde gerechtigheid' van Cowan, deel 4 bevat nog een driedelig verhaal van Breyfogle en Co. en deel 6 heet 'De vele malen dat Batman stierf', geschreven door **David Byrne**, het verhaal waarin we lezen over de kennismaking van Batman met Robin 1, Dick Grayson.
Met hier en daar een inzinking zijn eigenlijk alle Batman-verhalen die het afgelopen jaar verschenen de moeite waard.

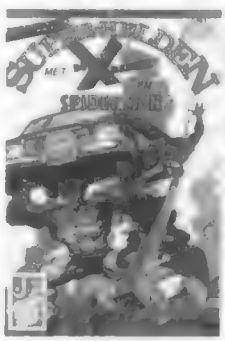

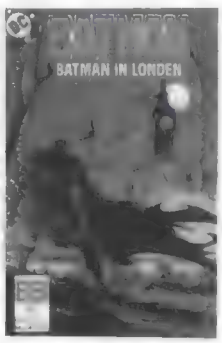

Nog een laatste titel wil ik noemen en dat is *Black Orchid*, een driedelige serie waarvan de covers zo ingelijst kunnen worden. De pagina's van **McKean** zijn kleine kunstwerkjes waarvan we er hopelijk in de toekomst nog veel meer te zien krijgen.

Viva Zapapa 1: Revolutie

De Smet
Lombard 1990
ISBN 90-6421-812-9
Prijs ƒ7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, kleur, s.k.)

In het eerste album *Revolutie* uit de nieuwe reeks *Viva Zapapa* laat **Peter de Smet** ons kennismaken met zijn jongste creatie: *Zapapa*. Zapapa is een Mexicaanse revolutionair, die het met een schier onuitputtelijke volharding en twee niet al te competente 'compadres' opneemt tegen de dictatuur van de gehate federalen.
Geheel onbekend is dit gezelschap niet. In één van de langere Generaal-verhalen (*Revolutie in San Cochabamba*, album 7) dook ook een vrijheidsstrijder genaamd Zapapa op, die overigens een totaal ander uiterlijk had dan de huidige Zapapa. Dit is echter niet de enige reden waarom deze held mij bekend voorkomt. De verhalen uit de reeks Viva Zapapa vertonen opvallend veel overeenkomsten met *De Generaal*. Het concept van beide reeksen is vrijwel identiek. Ook Zapapa strijdt tegen de gevestigde macht en bedient zich daarbij van allerlei kunstgrepen, die nooit tot het gewenste resultaat leiden. De overeenkomst gaat soms zelfs zo ver, dat De Smet gags uit De Generaal opnieuw gebruikt: het kanon met de grote terugslag, de vergeten tekst bij een overval, het paard van Troje, de ballon voor luchtaanvallen, de onbruikbare onderzeeër en het gevaarlijk aantrekkelijke zusje, waarin we duidelijk *Truus* herkennen.
Dit neemt echter niet weg dat Viva Zapapa zeker de moeite waard is. De pogingen vergen bijna allemaal slechts één pagina, waardoor het tempo lekker hoog ligt. Daarnaast mag Viva Zapapa zich verheugen in de ruime aanwezigheid van de voor De Smet zo kenmerkende combinatie van droge humor en subliem taalgebruik. De situering van de verhalen in Zuid-Amerika wordt door De Smet in zijn tekeningen prima benut. Alleen de inhoudelijke knipoog naar De Generaal is naar mijn mening af en toe iets te vet.

EH

professor Ich

comic-artgallery

koninginneweg 218
1075 el amsterdam
tel.: 020 -6755663
fax: 020 -6755983

Nino 1: De reis naar Amerika

Stallaert & Leemans
Lombard 1990
ISBN 90-6421-837-4
Prijs ƒ7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Er is waarschijnlijk geen stijl die meer plezierige plaatjes oplevert dan de klare lijn. **Dirk Stallaert** treedt nadrukkelijk in de voetsporen van **Hergé** met *Nino: De reis naar Amerika* op tekst van **Hec Leemans**. Het geboefte ziet er zo door en door slecht uit, dat het grappig wordt, ofschoon men met dit stereotiep het publiek ook goed op het verkeerde been kan zetten, zo blijkt hier; een oceaanstomer wordt ten tonele gevoerd en de commandant ervan heeft wel wat weg van Jansen of –zo u wilt– Jansens. Eén en ander is bijzonder aardig, met vooral in het begin uitstekend gevonden, diepte- en snelheidbevorderende camerahoeken, in beeld gebracht.
Leemans vertelt een onderhoudend verhaal, doordat hij drie lijnen uitzet, die ragdun zijn, maar samen sterk staan. Op de vlucht voor het weeshuis gaat het jochie Nino als verstekeling mee op een boot vol emigranten. Enkele Duitsers hebben het gemunt op de drie miljoen dollar, die een graaf meeneemt als bruidsschat voor zijn nichtje. Dit nichtje wordt uitgehuwelijkt aan een veel oudere maffiapief, waar het kind het natuurlijk volstrekt mee oneens is. In dit soort strips moet je het meestal met één iel verhaallijntje doen en dan krijg je het gevoel, dat je krijgt wanneer je lucht zit te eten. Maar de spanning in *De reis naar Amerika* moet toch kunstmatig in stand gehouden worden door geniepigaards, die andere geniepigaards in het geniep gadeslaan.
En eind goed, al goed? Voor *Nino* en de graaf wel, maar heren scenarist en tekenaar, jullie laten diens nichtje toch niet echt in de grijpgrage klauwen van die oude vetzak vallen, hè? Want over haar lot bekommert zich aan het slot niemand meer, zelfs het meisje zelf niet.

NU

VISUEEL-CURIEUZE VERRASSINGEN ...

... of ook wel: *rare plaatjes*, zijn de specialiteit van het tijdschrift *Magenta*. In het deze maand te verschijnen derde nummer o.a. aandacht voor stripspeurder *Dick Bos* en het jiu jitsu, de merkwaardige formule van de tv-serie *Baywatch*, een *futuristische aankomsthal* op Kennedy Airport, *enge aapjes* in griezelfilms, *poëtische letterproeven*, *amateurfilms* uit de vuilnisbak, een herdruk van de klassieke strip *That's What They All Say* en - opnieuw - een hoogtepunt uit de *erotische fotografie* van de jaren zestig.

Een ABONNEMENT voor vier nummers is te bestellen door ƒ20,- over te maken naar girorekening nr. 2830200 t.n.v. Magenta, Utrecht. LOSSE NUMMERS kosten inclusief verzendkosten ƒ7,50. TIJDELIJKE AANBIEDING: wie zich vóór 1 mei 1991 abonneert, ontvangt *Magenta* 1 gratis. ADRES van redactie en administratie: postbus 2676, 3500 GR Utrecht.

MAGENTA

De pers over *Magenta*: *Hoogst curieus - zeer bezienswaardig* (Adformatie); *Heel aardig* (De Volkskrant); *Mooi vormgegeven* (Het Parool); *Onalledaags* (Algemeen Dagblad).

Kuifje: De krab met de gulden scharen

Hergé
Casterman 1990
ISBN 90-303-2905-X
Prijs *f* 24,90 / Bfr.545
(105 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De krab met de gulden scharen waarover ik het hier heb, is een fascimile-uitgave van de krantestrip, zoals deze in de jaren '40/'41 verscheen in de wekelijkse bijlage voor de jeugd *Le soir jeunesse* van het Brusselse dagblad *Le soir*. Deze uitgave bevat de oorspronkelijke pagina's, die **Hergé** voor dit verhaal maakte, dus met cliffhangers en vier kleurenplaten, waarvan er eentje – de neerduikende CN-4311 – uniek is, want Hergé heeft hem bij de latere uitgaven gewijzigd. Het soort oer-zwart/wittekeningen in dit album is om te huilen zo mooi.
De vierkleurenalbums van na de oorlog verschenen in de terecht geprezen Nederlandse vertaling van **Frank van de Weijer**. Zijn zoon **René** heeft voor de facsimile-uitgave van *De krab met de gulden scharen* de Franse teksten opnieuw vertaald en met een prima resultaat. Aan het vocabulaire van *kapitein Haddock* zijn zelfs weer enkele nieuwe vloeken toegevoegd. Zoals bekend zijn bij de naoorlogse albums zowel tekst als tekeningen aangepast. Het is derhalve heel verrassend de verschillen te ontdekken indien men beide versies naast elkaar legt.
Dit album is een schitterende uitgave van Casterman, want ofschoon bibliografische gegevens ontbreken, is een stukje striphistorie nu voor eenieder toegankelijk geworden.

HS

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 120
2300 Turnhout (B)
Tel.: 014-428829

Orchidea

Casey
Dupuis 1990
ISBN 90-314-1390-9
Prijs *f* 19,95 / Bfr.375
(80 pagina's, kleur, h.k.)

Casey (pseudoniem van Bernard Cosandai) is een tekenaar die zich in zijn werk steeds verder heeft verwijderd van de traditionele strips. Vooral sinds *Op zoek naar Peter Pan* heeft Casey zijn geheel eigen toon gevonden. Centraal in zijn verhalen staan mensen die op een belangrijk punt in hun leven zijn aanbeland. *Op zoek naar Peter Pan*, *Reis naar Italië* en ook *Orchidea* zijn verhalen over ontwikkelingen in een mensenleven zoals we die veel eerder op het toneel of in de bioscoop aan zullen treffen dan in een strip.
De hoofdpersonen in Orchidea zijn Ruby, Seymour en Virgil, twee broers en een zus die elk een eigen leven lijden. Ruby als beginnend actrice, Seymour als reclameman en Virgil als leider van een kindercrèche. Zij ontmoeten elkaar in Los Angeles om ter gelegenheid van zijn verjaardag hun vader op te zoeken in 'Big Bear, resthome for the elderly'. Daar aangekomen blijkt hun vader te zijn vertrokken zonder dat iemand weet waarheen. Het drietal begint aan een speurtocht naar de oude man.
Een roadmovie in stripvorm?
Er wordt vaak gezocht in de strips van Casey. In zijn verhalen zijn mensen vaak op zoek naar iets of iemand en gaandeweg wordt hen duidelijk dat zij eigenlijk op zoek zijn naar zichzelf. Ook in Orchidea is reizen (in beide voornoemde betekenissen) weer Coseys hoofdthema. Maar Casey lijkt meer te hebben gewild met deze strip en hier is hij maar ten dele in geslaagd. Soms doet Orchidea mij wat denken aan **Wim Wenders'** *Paris Texas*. Naar Wenders en **Jarmusch** wordt ook in de tekst verwezen (pagina 19, middenboven). Dit lijkt mijn idee te bevestigen dat Casey geprobeerd heeft om de sfeer die uit de films van deze regisseurs spreekt over te brengen in een stripverhaal. Een lofwaardig streven, maar ik denk dat Casey over het hoofd heeft gezien dat de kijker zich wel, maar de lezer zich niet laat manipuleren. Bij een film is het de regisseur die bepaalt in welk tempo de gebeurtenissen plaatsvinden. Bij boeken en bij strips maakt de lezer dit zelf uit. Het is dan ook heel moeilijk om de trage films van Jarmusch en Wenders, die door hun tempo en beeldvoering een grote weidsheid en traagheid op de kijker overbrengen en zo de sfeer van het verhaal bepalen, te verplaatsen naar een stripverhaal. Coseys experiment was eigenlijk gedoemd om te mislukken, alhoewel ik niet uitsluit dat hij ooit een vorm zal vinden waarin hij zijn ambities wèl kan realiseren.
Hiermee wil ik niet zeggen dat Orchidea een mislukte strip is. Integendeel. Ik heb intens meegeleefd met Ruby, Virgil en Seymour bij hun reis door de Verenigde Staten.

HP

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

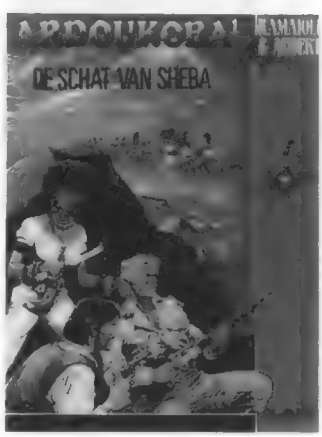

Ardoukoba I: De schat van Sheba

Ramaioli & Aubert
Blanco 1990
ISBN 90-73106-08-7
Prijs *f* 7,95 / Bfr.145
(50 pagina's, kleur, s.k.)

De financiële problemen en manipulaties van het Vaticaan zijn geen fenomeen van de laatste tijd. In de vroege jaren '90 van de vorige eeuw was de Heilige Stoel betrokken in een enorm bankschandaal. Een zware klap voor de Pauselijke Staat, die door de eenwording van Italië beroofd was van zijn wereldlijk grondgebied en belastinginkomsten. De Goddelijke voorzienigheid komt het door geldzorgen geteisterde Vaticaan te hulp als in een Koptisch klooster een schatkaart gevonden wordt,

die verwijst naar de dodenstad van de koningin van Sheba.
De Franse avonturier *Arnaud de Rivière* krijgt van de kerkelijke instanties de opdracht om in het verre Ethiopië de schat van de legendarische koningin te bergen. In het gezelschap van een seminarist vertrekt Arnaud naar Afrika, waar het tweetal gezelschap krijgt van de bevallige gids *Ardoukoba*. De tocht door de Ethiopische woestijn is niet zonder gevaar. De dodenstad bevindt zich in het grensgebied met Eritrea, een streek die bevochten wordt door de legers van de Negus en het koninkrijk Italië. Bovendien wordt het groepje achtervolgd door een stereotiepe, Italiaanse schurk en een Ethiopische edelman, die de vader van Ardoukoba blijkt te zijn. Dit eerste deel van *Ardoukoba* is een klassiek avonturenverhaal, dat niet in de laatste plaats door het tekenwerk wat ouderwets aandoet. Het komt allemaal erg bekend voor, wat niet wegneemt, dat de liefhebber van pretentieloze spanning ruimschoots aan zijn trekken komt.

EdG

De glansrol van een gek

Denis
Casterman 1990
ISBN 90-303-8114-0
Prijs *f* 23,90 / Bfr.450
(68 pagina's, kleur, h.k.)

Jean C. Denis vertelt in *De glansrol van een gek* twee verhalen langs elkaar heen. De feitelijke looser *Luc Leroi*, die niet alleen qua uiterlijk, maar waarschijnlijk toch toevallig gelijkenis vertoont met **Martin Veyrons** *Barend Terzijde*, wordt tot zijn verbazing uitgenodigd voor één van de hoofdrollen in een plattelandsfilm. Het leven op de set en het plattelandsbestaan zoals dat op de gevoelige plaat wordt vastgelegd, wisselen elkaar geruisloos af en grijpen, zoals dat in dit soort parallelvertellingen hoort, meer en meer in elkaar. Cineast *Alain Vasselin* wil in zijn film tonen hoe de notabelen en in het bijzonder burgemeester *Géminiani* van het plaatsje St. Victorin alias St. Martin ongeoorloofde methoden toepassen om op de plek van boer *Abels* amandelboomgaard een pretpark te doen verrijzen. Kritiek wordt al op even ongeoorloofde wijze de mond gesnoerd en dat betekent, dat ook de filmcrew het moet ontgelden. Geleidelijkaan komt Leroi, die de rol vertolkt van de kierewiete stroman *Raoul*, hierachter.
Door *De glansrol van een gek* waart een relaxed sfeertje. Dat leest aan de ene kant wel prettig, maar laat zich aan de andere kant moeilijk rijmen met de boven beschreven intrige, met andere woorden: de spanning is opgeklopt en één en ander loopt ook met een sisser af. Dat gebeurt evenwel met opzet, want uiteindelijk draait dit verhaal, dat tegen het eind enige aardige wendingen te zien geeft, enkel om achterdocht, zodat de mensenkennis van de lezer wordt beproefd. Voorts laten het vakantie-achtige plattelandsgevoel en de speelse, prettige tekeningen over de charmes van dit boek geen misverstand bestaan.

NU

(advertentie)

Te koop:
14 jaargangen Robbedoes
in prima staat. 1977 t/m 1990
f600,- Bel: 072-151362

Meer dan geïnteresseerd in strips? STRIPKNIPSELS

Wil je op de hoogte gehouden worden van wat er in de kranten over stripverhalen verschijnt? Neem dan een abonnement op 'Stripknipsels'. Deze knipselkrant, voor de stripliefhebber, verschijnt maandelijks met de knipsels van de vorige maand, totaal 48 pagina's met informatie.

Een abonnement (twaalf nummers) kost *f* 94,50. Abonnee word je door dit bedrag over te maken op Rabobanknummer 10.28.47.800 t.n.v. professor Ich, Amsterdam, onder vermelding van 'Stripknipsels'. Of vraag een proefnummer aan bij:

p r o f / e s s o r I c h

stripspeciaal- en informatiewinkel
koninginneweg 218, 1075 el Amsterdam
tel: 020 -6755 663 / fax 020 -6755 933

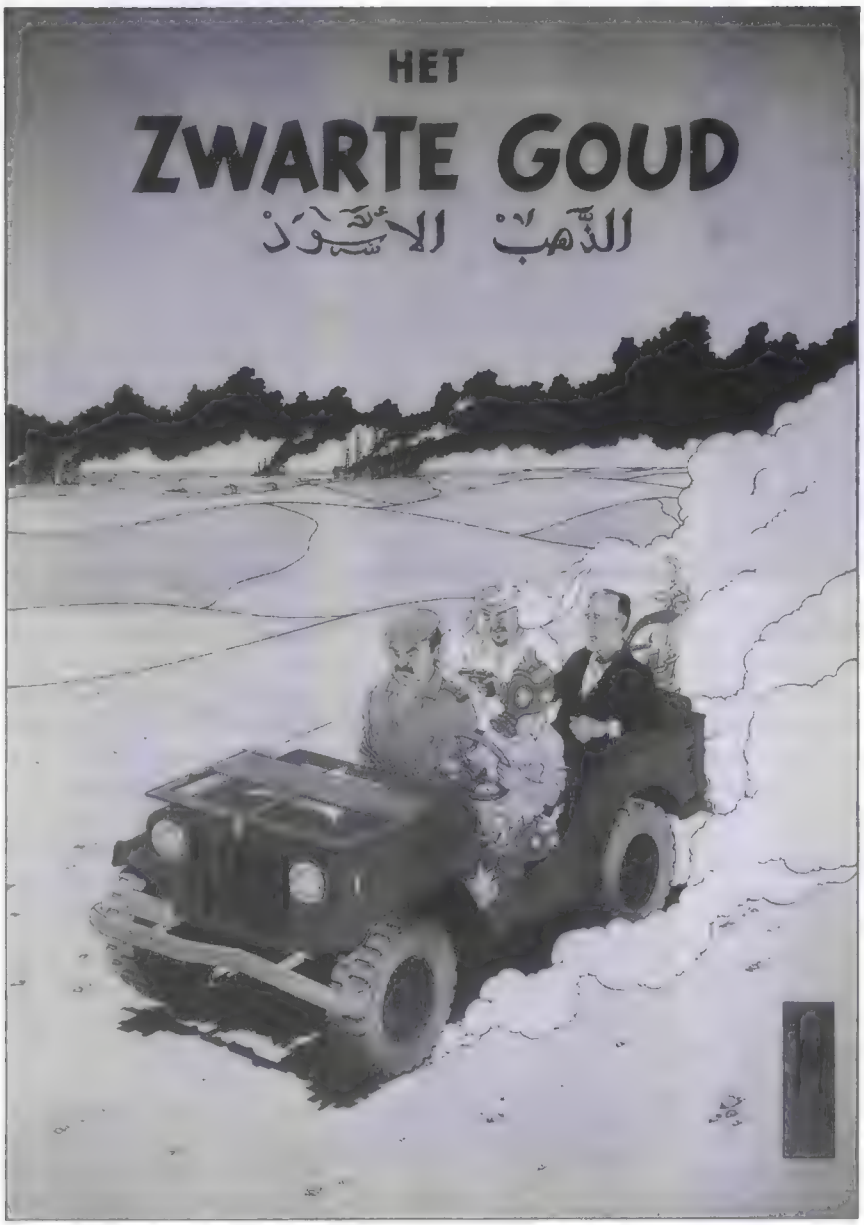

Joost Veerkamp

Opnieuw heeft Joost Veerkamp een *Kuifje*-cover bewerkt. Bijgaande tekening werd paginagroot afgedrukt in Het Vervolg van De Volkskrant op zaterdag 26 janauri. Over Veerkamp meer in een volgend nummer van Stripschrift.

AvO

Stripschrift in België

De grote oversteek is een feit. Het gaat nu zo goed met *Stripschrift*, dat wij in staat zijn onze blik over de grens te richten. Om te vieren, dat vanaf de tweehonderdveertigste Stripschrift ons blad zijn aandacht gaat verdelen over de Nederlandse en Belgische strips en in het verlengde hiervan voortaan volop in de stripwinkels in België verkrijgbaar is, werd op veertien december jongstleden het historische decembernummer 1990 officieel gepresenteerd aan de Belgische stripmakers en -uitgevers, pers en niet in de laatste plaats aan het talrijke, in strips geïnteresseerde publiek in België. Als locatie voor deze voor ons heel belangrijke gelegenheid, want het is natuurlijk een uitdaging om een nieuwe lezerskring van de charmes van Stripschrift te overtuigen, stelde het *Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal* een conferentieruimte ter beschikking en **Marc Sleen** zegde bereidwillig een lunch af om het eerste exemplaar uit handen van voorzitter **Ivo Ketelaar** van onze uitgever *Het Stripschap* in ontvangst te nemen. Nadat hij het vluchtig had doorgebladerd, merkte de schepper van *Nero* ironisch op, dat hij zelf niet eens in het blad voorkwam. Ofschoon dat niet helemaal waar is (zie bladzijde zevenenveertig), belooft de redactie van Stripschrift hierbij plechtig om spoedig aan deze aartsvader van het Belgische beeldverhaal de aandacht te schenken die hij verdient.

NU

Black Out

Dupuis stuurde ons als origineel nieuwjaarsgeschenk het boekje *Black Out, de stripsouffleur* van **Paul Deliège** toe, met daarin 30 gags. Leuke en minder leuke grappen waarin uiteraard de *Dupuis*-stripfiguren de hoofdrol spelen.
De stripjes zouden naar mijn idee op de brievenpagina van *Robbedoes* goed tot hun recht kunnen komen, meneer Dupuis.

AvO

Animation Art

In Amsterdam is op het adres Berensstraat 19 de eerste animatie-galerie van Nederland geopend.
Animation Art exposeert regelmatig wisselende collecties originele animatiecellen en tekeningen van diverse tekenfilmhelden. Vanaf *f*150 / ± Bfr.2725 kan men al terecht voor een originele ingelijste tekening. Onze lezers zullen via de agenda op de hoogte worden gehouden van de exposities.
Animation Art is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 11 tot 18 uur en op zaterdag van 10 tot 17 uur.
Info: 020 - 277600.

AvO

Lijkt Sjef op Dolf?

Eind januari deed de rechtbank in Haarlem een tussenuitspraak in de rechtszaak die Dolf Brouwers had aangespannen tegen de makers van de strips met Sjef van Oekel in de hoofdrol.
Brouwers' eisen werden voor een deel toegewezen. Op grond van het portretrecht, waarop hij een beroep deed, mag Sjef van Oekel (zoals hij er nu uitziet) niet langer worden afgebeeld in obscene situaties. Over Dolf Brouwers' andere eisen, een schadevergoeding en royalties over de verschenen uitgaven, is nog geen uitspraak gedaan.
Big Balloon-uitgever Cees de Groot: 'We zijn teleurgesteld over het feit dat Brouwers op grond van het portretrecht gelijk heeft gekregen, maar we zijn van plan om in hoger beroep te gaan. We zijn van mening, dat de stripheld Sjef van Oekel een creatie is van Van den Boogaard en Schippers en dat het succes van de strip aan hen te danken is.'
In dergelijke bewoordingen liet ook een wat sufgebelde Theo van den Boogaard zich uit: 'Het succes van de strips zien wij niet verbonden aan de veronderstelde gelijkenis met Dolf Brouwers. Schrijf het zo maar op.'
Het is duidelijk, dat zowel uitgever als auteurs niet van plan zijn om met Van Oekel te stop-

pen, al zal het uiterlijk van de stripheld misschien een wijziging moeten ondergaan, maar het is nog te vroeg om hier al vanuit te gaan.
Voorlopig bereiden alle betrokkenen zich al weer voor op één of meer volgende bezoeken aan een gerechtsgebouw.

HP

Sulitzer verstript

Bij Dupuis wordt hard gewerkt aan een nieuwe reeks stripalbums, gebaseerd op het werk van de Franse romancier **Sulitzer**.
De oorspronkelijke romans zullen worden verstript door zes verschillende tekenaars die elk ongeveer zes albums voor hun rekening zullen nemen. Drie combinaties van tekenaars met hun reeksen zijn reeds bekend: **Marvano** met de serie *Rourke*, **Armand** met de serie *De groene koning* en **Franz** met *Hannah*. Met andere - niet met name te noemen - tekenaars wordt nog onderhandeld. Het is niet de bedoeling dat er in Studio-verband wordt gewerkt.
De eerste drie albums van de bovengenoemde sub-reeksen worden reeds aangekondigd voor de maand mei, waarna al in november de vervolgdelen op de planning staan.
Rond juni verschijnt er een nieuw album van **Berthet** op een scenario van **Tome**, waarin Tome in de huid is gekropen van een zwarte inwoner van Amerika. Het album wordt, volgens een medewerker van Dupuis, 'héél bijzonder'.
De laatste krent uit de Dupuis-pap moet het reeds eerder door Stripschrift aangekondigde album *Missie Vandisandi* (sic) worden van **Hermann**, dat zich afspeelt in de oude Belgische koloniën en zal verschijnen in september.

AvO

Rectificatie

In het vorige nummer zijn wij bij het artikel van onze medewerker Patrick van Gompel vergeten te melden, dat ging om een aangepaste versie van een twee maanden eerder door de auteur gepubliceerde bijdrage voor het Jaarboek van het Centrum voor Geboorteregeling en Sexuele Opvoeding (CGSO). Onze excuses.

De redactie

AGENDA

t/m 14 maart
Tentoonstelling 'Franka-striptekeningen van Henk Kuijpers', Kunstruimte (Gebouw Openbare Bibliotheek), Burg. Kuperusplein 49, Heerenveen.

10 maart
Zesde Leidse Stripdag, Buurthuis 't Spoortje, Leiden.

6 april
Stripbeurs, Wiro-gebouw, Eindhoven.

27 april
Open dag Stichting Computeranimatie, Westerhavenstraat 11-13, Groningen.

1 t/m 4 juni
4ème Marché International du film d'animation, Annecy, Frankrijk.

8 juni
Bert Bus-dag, Utrecht.

10 t/m 13 juli
1er Salon Africain de la Bande Dessinée et de la Lecture pour la Jeunesse, Kinshasa, Zaïre.

18 t/m 20 oktober
De Stripdagen '91, Het Turfschip, Breda.

14 en 15 december
Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België.

Henson vs. Disney

De onderhandelingen met betrekking tot de overname van *Jim Henson Productions* door *The Walt Disney Company* voor een bedrag van 150 miljoen dollar begonnen zo'n kleine twee jaar geleden met veel tam-tam.
Na de dood van de toen 52-jarige Henson in mei 1990 ontstonden problemen, die rond half december er de oorzaak van waren dat de onderhandelingen werden stopgezet, nadat de twee partijen er niet in waren geslaagd om tot definitieve afspraken te komen.
Bronnen dicht bij de onderhandelingstafel meldden dat de prijs, successierecht-problemen en het toekomstig gebruik van Henson's *Muppet-* en *Sesamstraat*-karakters oorzaak waren van de definitieve breuk tussen de twee bedrijven. 'Henson vond dat de onderhandelingen zwaar maar eerlijk verliepen toen hij nog leefde,' zegt één van de bronnen. 'Na zijn dood werden ze zwaar en oneerlijk.'
Beide partijen legden verklaringen af over het niet doorgaan van de overname. De projecten die in de loop van de laatste twee jaar reeds gezamenlijk in gang zijn gezet, zullen gewoon doorgang vinden.

AvO

Nieuwe eigenaar Novedi

Novedi heeft een nieuwe eigenaar. Sinds begin 1991 heeft *Dupuis* alle aandelen van deze uitgeverij in bezit. Novedi is onder meer de uitgever van succesreeksen als *Jeremiah*, *Blueberry*, *Roodbaard* en *Buck Danny*.
Volgens een medewerker van Dupuis heeft de overname voorlopig geen gevolgen voor het uitgaven-pakket van Novedi. De uitgever blijft onder de naam Novedi bestaan met een eigen redactie en fonds. Ook de distributie van de Novedi-albums blijft –voor Nederland– ongewijzigd in handen van *Aldipress*.

HP

Snoepgoed

We zaten er al op te wachten: het eerste geboorte-kaartje van 1991 is binnen. Op 29 december van het vorige jaar (maar we zullen niet al te streng zijn) werd **Merel Lollypop** geboren. Merel is de dochter van **Joost en Amber Timp**. Gefeliciteerd!
Oh ja, het kaartje werd voorzien van een leuke tekening van **Michel Nadorp**.

AvO

Mannetje & Mannetje

Wie meer wil weten over de technieken die gebruikt zijn bij het maken van de tien *Mannetje & Mannetje*-animatiefilms die door de VPRO worden uitgezonden, kan terecht bij *Amiga Magazine*.
In nummer 8 van dit blad (december '90/ januari '91) wordt in een uitgebreid artikel van **Jan van Die**, dat hij maakte na een gesprek met animator **Hans Buying** van *Comic House*, ingegaan op deze materie. Totaal werden 50 minuten animatie-film gemaakt met behulp

van een Commodore Amiga-computer. Van Die spreekt over een record voor Nederland en misschien wel internationaal.
Als het tijdschrift niet meer in de winkel te vinden is, bel dan naar uitgeverij Divo voor een exemplaar (*f*7,50 / Bfr.150): tel. 010 - 4587640.
Zonder meer de moeite waard.

AvO

Leidse Stripdag

Op 10 maart van dit jaar grijpt alweer de zesde *Leidse Stripdag* plaats. Buurthuis 't Spoortje op de Bernhardkade 40 te Leiden zet zijn deuren van 10.30 tot 16.00 uur wagenwijd open voor hen die tot volle wasdom zijn gekomen en twee gulden willen neertellen en klein grut, dat voor het volgende een piek over heeft: de nodige signerende striptekenaars, een veiling alsmede een ruilbeurs. Voor deze ruilbeurs kan men tafels huren tegen vijf gulden per meter. Reserveert u uw stekje bij Hans Edink, telefoon: 02520 - 23240 of de Leidse Strip Shop, telefoon: 071 - 121802. Bij de vorige gelegenheid kon de Leidse Stripdag zich verheugen in de belangstelling van zo'n 600 bezoekers en dat aantal staat garant voor een gezellige en nog overzichtelijke drukte.

NU

Laat maar zitten

Ergens in de maand maart start *Vara TV-Magazine* met een wekelijkse portie strip van de hand van **Hanco Kolk** en **Peter de Wit**, voortbordurend op het succes van de bekende TV-serie *Laat maar zitten*.
De wekelijkse strippagina, die zal bestaan uit 4 gags van één strook, wordt geschreven door **Ger Apeldoorn** en **Harm Edens**, die ook de auteurs zijn van de televisie-afleveringen.

AvO

Heinz

René Windig en **Eddie de Jong** van *Stichting Gezellig en Leuk* liet ons weten dat deel 7 van *Heinz* écht het laatste deeltje zal zijn bij deze uitgeverij. Vanaf 1991 zal de strip worden gepubliceerd bij *Het Raadsel*.
Vanuit andere bronnen bereikte ons het bericht, dat ook het formaat van de Heinz-collectie zal wijzigen. Eén winkelier wist ons te

vertellen wat de boekjes bij Het Raadsel gaan kosten. Het bedrag dat wij vernamen klonk zo ongeloofwaardig, dat wij het hier niet zullen noemen, omdat we er vooralsnog vanuit gaan dat er een vergissing in het spel is. Meer nieuws over deze kwestie in het volgende nummer.

AvO

Gouden BeRTjes

Collega **Herr Seele** zegt het al elders in dit nummer van *Stripschrift*: " 't Is een komiek, 't is gewoon een komiek." De *BRT* heeft zich nu, middels de toekenning van een *Gouden BeRTje*, pal achter diens uitspraak opgesteld. Op 20 december 1990 kreeg grootheid **Eddy Wally** deze televisieprijs uitgereikt voor de beste komische prestatie van 1989, neergezet in het kolderieke programma van **Kamagurka** en **Herr Seele**, dat onder de titel *Lava* op de buis verscheen. Met zijn rol van *Kapitein Wally* heeft de eindeloze artiest zich andermaal onsterfelijk weten maken en tranen vloeiden over menige wang toen men Wally, met zijn gezicht geplooid in een triomfantelijke grijns, glansrijk de trappen zag afdalen om op het podium zijn welverdiende prijs in ontvangst te nemen. Presentator **Herman Van Molle** heeft de kans gemist om de verbaal ijzersterke Eddy Wally te laten speechen, waardoor de kwaliteit van het programma rond de uitreiking van de Gouden BeRTjes tot nog grotere hoogten zou zijn gestegen. Oh ja, nog iets: *Lava* won de prijs voor het beste programma van het jaar.

NU

Le Vaiseau d'Argent

Eén van de eerste auteurs die reageerde op de overname van Dargaud door de Ampèregroep was **Christian Godard** (1932). Hij richtte samen met **Ribera** *Le Vaiseau d'Argent* op.
Le Vaiseau d'Argent geeft vanaf dat moment alle strips uit waar Godard als tekenaar of scenarist bij betrokken is: *Maarten Milaan*, *Norbert en Kari*, *Les Ghlomes* en *Axel Moonshine*. Axel Moonshine is de belangrijkste reeks van deze uitgever; in Frankrijk behoort deze SF-serie al geruime tijd tot de top. Vanaf 1991 zal het Nederlandse publiek nu ook eindelijk in staat worden gesteld om de volledige reeks te lezen, uitgegeven door *Arboris*.
Arboris begint in februari met een herdruk van een reeds eerder in Nederland verschenen verhaal; ook wordt een nog niet eerder vertaald deel uitgegeven. Het ligt in de bedoeling om per kwartaal twee delen uit te gaan brengen, zodat in de loop van '91 deel 1 tot en met 4 opnieuw, en deel 10 tot en met 13 voor het eerst in Nederland verkrijgbaar zijn.
Axel Moonshine heeft een ingewikkelde uitgeversgeschiedenis achter de rug in Nederland. Al in 1979 verschenen de eerste twee delen bij *De Vrijbuiter*, de delen 3 en 4 verschenen in 1983 bij *Oberon* en een jaar later begon *Dargaud* met de voortzetting van de reeks met de delen 5 tot en met 9. Oberon begon, om het allemaal nog wat ingewikkelder te maken, te nummeren bij 1. In 1989 en 1990 kwam de reeks voor de vierde maal bij een andere uitgever uit, toen *Le Vaiseau d'Argent* zelf drie delen op de markt bracht; de delen 18, 19 en 20. Een klein rekensommetje levert op, dat over ruim twee jaar eindelijk de volledige reeks, even afgezien van de nieuwe verhalen die intussen gemaakt worden, vertaald is.
Behalve *Axel Moonshine* brengt Arboris binnenkort ook een eerste deel uit van *De Ghlomes*. Dit was een wulpse sprookjesreeks die oorspronkelijk door **Ribera** getekend werd en bij Dargaud verscheen. Het eerste album dat in Nederland verschijnt, *De wulpse wichten*, is echter getekend door **Clave**, die de reeks nu voortzet voor Le Vaiseau d'Argent.
Eerder verschenen al bij Arboris *Het huis van de klaun*, met in de hoofdrol *Norbert en Kari* en *Het Schepsel van Rhamane*, deel 1 van *De 13 geboden*. *Het huis van de klaun* is een typische **Godard**-strip. Norbert belandt op een eiland in de Stille Oceaan, waar een landhuis in Europese stijl op staat en hij ziet er een man in clownspak. Dat is het begin van een avontuur waarin Godard weer heel wat optimistische

levenswijsheden en satire kwijt kan. Van *Norbert en Kari*, ooit begonnen in samenwerking met **René Goscinny** verschenen in de loop der jaren heel wat verhalen, waarvan er vier door *Mondria* werden uitgegeven. *De Slegte* heeft er misschien nog een paar.
De 13 geboden is een nieuwe reeks, geschreven door **Godard** en **Laurent Bollee** (Orleans, 1967) en in beeld gebracht door **Al Coutelis** (Parijs, 1949), die ook *Tangy en Laverdure* tekent. Het is een SF-verhaal dat zich afspeelt in hetzelfde universum als Axel Moonshine. Syghor Sadkin is een agent van de purperen garde die in dit verhaal opdracht krijgt om een overtreder op te sporen van het 9e gebod: Gij zult geen humanoïdes bouwen. Rhamane was ooit samen met Axel Moonshines vader een briljant geleerde op het gebied van de cybernetica. Aan zijn roem kwam een einde, nadat hij op heterdaad was betrapt bij een diefstal en verbannen werd. In zijn ballingsoord is Rhamane opnieuw bezig om humanoïdes te maken, maar voor wie en waarom?
Het Schepsel van Rhamane is een aardige SF-strip met een zelfde sfeer als Axel Moonshine en was een aardige opwarmer voor wat ons de komende tijd nog te wachten staat bij Arboris/Le Vaiseau d'Argent.

HP

Stapeltje secundair

Bild & Bubbla 1990/4.
Onze Zweedse tegenhanger brengt in het nieuwste nummer onder andere artikelen over het stripfestival van Göteborg en over **Lorenzo Mattotti**. Verder zijn veel pagina's ingeruimd voor albumrecensies en nieuws.
Info: Kimmersbo pl 1590, SE-437 93 Lindome, Sverige.
Holland Animation Bulletin.
In het december-nummer van dit blad voor de leden van de *Vereniging Holland Animation* onder andere een interview met poppenfilmmaker **Maarten Koopman**, een presentatie van de *Stichting Animated People* en een artikel over ruimtelijke animatie.
Info: Gedempte Voldersgracht 20, 2011 WD Haarlem.
NIC Bulletin 22.
Bevat onder andere een artikel over het vak van botanisch illustrator en een zéér interessante bijdrage van **Fred Marschall** over geïllustreerde verhalen in *Donald Duck*, middels een vraaggesprek met **Thom Roep**, hoofdredacteur van dit vrolijke weekblad.
NIC Bulletin is niet verkrijgbaar in de losse verkoop en alleen bedoeld voor hen, die vakmatig bezig zijn met illustratiewerk en/of strips.
Info: Zilverreiger 6, 3831 GA Leusden.
Stripspiegel 19.
In dit DM 6,80 kostende nummer van het Duitse fanzine onder andere strips van *Dommel*, *Hans* en *Bruce Hawker*. Verder interessante artikelen over Erlangen 1990, **Wolfgang Urchs**, **Maurice Tillieux** en **Dave McKean**. Tevens worden zéér veel nieuwe stripalbums gerecenseerd.
Info: Auweg 16, D-8870 Günzburg.
De Toestand 9/10.
Een dubbelnummer van *f*9,95 / Bfr.190 dat onder andere gevuld is met artikelen over **François Bourgeon** en **Ceesepe**, een groot interview met **Attilo Micheluzzi**, nieuws en het bekende *Heftige Helden*-katern over 'misdaad in de ruimste zin des woords' onder redactie van **Jacques Post**. Verder 13 pagina's van wisselende kwaliteit over *Batmania*. Strips onder meer van **Victor Zilverberg**, de tandem **Marschall/Van Oudheusden** en **Hermann**.
Info: Molenlaan 204, 3055 GJ Rotterdam.
ZozoLala 54.
Onder andere gevuld met een artikel over de link tussen de Zwitserse schilder/beeldhouwer **Arnold Böcklin** en de strip *Ragebol* van **Frank**, vraaggesprekken met **Servais** en stripdebutante **Eva van Dam**, nieuws, actualiteiten en een index over jaargang '90.
De fameuze *Stripvoorspelling* is onvermijdelijk en onmisbaar.
Info: St. Antonielaan 13, 6821 GA Arnhem.

AvO

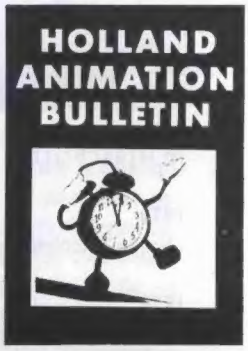

Brieven

Geachte redactie,
Jeroen Steehouwer doet in het novembernummer van Stripschrift een verkeerde waarneming. Hij zegt: 'Fred onderneemt een poging doordat hij ons wil schoppen tot wij een geweten hebben, maar doordat hij een oplossing voor de ondergang van de wereld aandraagt met het Enium, bevestigt hij het misplaatste idee, dat de wetenschap er wel iets op vindt.'
Nogal slordig Nederlands, dat herlezing op herlezing vergt, wil de essentie van de boodschap doordringen. Dan staat er, volgens mij: 'Fred denkt, dat de wetenschap met de oplossing komt voor het naar de ratsmodee gaan der mensheid.'
Dat is natuurlijk niet waar. In *De wortels van War*, want daar hebben we het over, laat juist de reguliere wetenschap het afweten: in sociëteit VOX DELIRA vermeien de hooggeleerde heren zich met het nuttigen van pittige drankjes en televisiegekijk, terwijl buiten chaos heerst en is het de zonderlinge outsider ICH, die zich het lot der wereld aantrekt.
ICH is dan ook geen wetenschapper, al heeft hij kennelijk universitaire roots, hij is alchemist. Daarin schuilt het woord 'Al' of 'Alles' (eigenlijk 'Allah', maar dat voert hier te ver), wat wil zeggen, dat ICH, zonder de voor de meeste wetenschappers juist kenmerkende koudwatervrees voor vreemde disciplines, bereid is àlles te onderzoeken. Geen verzamelvorm van kennis is hem te min, als het hem maar dichter naar de Steen der wijzen voert. In *De wortels van War* geeft hij er dan ook blijk van zowel het wiskundig genie Pythagoras als de tovenaar Merlijn bestudeerd te hebben, waarbij het serieus nemen van de laatste hem, van de zijde der aanwezige wetenschappers, op heel wat hoon komt te staan.
Kortom: ik stuurde geen exacte wetenschapper op pad om het Enium te ontdekken, maar ICH, de fantasierijke Allesonderzoeker. En, voor we het in het rumoer van de discussie vergeten, hij vond het ook nog!
Met vriendelijke groet,
Fred Julsing, Herwijnen

U als lezer moet natuurlijk zelf uw standpunt bepalen in deze discussie, maar over één ding is de redactie het volkomen met de briefschrijver eens: het voert te ver om hier Allah bij te slepen.

In tijdschriften

1975
- Vrij Vel (Robbedoes 1918).

1976
- Micro-onderzoek (met Cauvin, Brouyère, Wasterlain) (Robbedoes 2004).
- Micro-onderzoek (idem) (Robbedoes 2013).

1978
- Zakkeloper en Blasius bij de Taaietenen (met Brouyère) (Robbedoes 2077-2095).
- Een Romeo voor Viola (Robbedoes 2087).
- Laatste nieuws, laatste nieuws (Robbedoes 2088).
- Humor door Hislaire (Robbedoes 2095).
- Frommeltje en Viola (Robbedoes 2099-2100) opgenomen in het album De eerste woorden.
- Vakantie voor Frommeltje en Viola (Robbedoes 2115-2131).

1979
- Frommeltje en Viola (Robbedoes 2173-2183).

1980
- De donkere dagen (Robbedoes 2185-2197).
- Blasius, de hikkende zanger (met Rossi) (Robbedoes 2225).

1981
- De eerste woorden (Robbedoes 2236).
- Frommeltje wordt president (Robbedoes 2247).
- Laatste woorden (parodie met Yann) (Robbedoes 2266).

1982
- De ijskoningin (Robbedoes 2297-2314).

Albums

Frommeltje en Viola:
1. De eerste woorden - Dupuis 1981
2. Sombere dagen - Dupuis 1982
3. De ijskoningin - Dupuis 1984
4. La ville de tous les jours - Dupuis 1986

Samber:
1. Minder is meer - Glénat 1986
2. Ik weet dat je terug zult komen - Glénat 1990

Een verhaal van Lulu Chine is te vinden in:
Le bande á Renaud - Delcourt 1988

Jim Lee

Todd MacFarlane **pas op je tellen! Er is een nieuwe 'mega-tekenaar' in de maak en het zal niet lang meer duren of hij zal de eerste plaats innemen van de meest populaire tekenaar in de VS. Zijn naam is** *Jim Lee*. **Momenteel is Lee de vaste tekenaar van de immer populaire**

X-men. **Niet lang daarvoor maakte hij zijn debuut bij Marvel. Op layout-schetsen van** *Carl Potts* **mocht hij de tekeningen afmaken van de** Punishers War Journal. **Dat ging hem zo goed af, dat redacteur** *Bob Haras* **hem vroeg om drie nummers van de X-mannen (256-258) als gasttekenaar op zich te nemen. Niet lang daarna kon X-men-tekenaar** *Marc Silvestri* **het veld ruimen voor de aanstormende Lee. Vanaf nummer 267 is hij maandelijks te bewonderen. Lee's stijl is exemplarisch voor een stroming binnen Marvel die zich kenmerkt door een enorme detaillering van de tekeningen. Deze groep tekenaars trekt zich niets aan van het credo dat strips open, helder en goed leesbaar moeten zijn. Alles wordt helemaal volgetekend. Lee is daarvan eigenlijk de enige die écht goed kan tekenen. Hij weet ook donders goed dat hij geen al te rare camera-instellingen of layouts moet hanteren omdat dat ten koste gaat van de duidelijkheid van de pagina's. Ook tref je vaak pin-up-achtige platen bij hem aan. Waar Marvel ook blij mee is, is dat hij een hoge produktie heeft. Zo werkt hij naast de X-men ook aan een nieuwe hardcover Punisher graphic novel,** Rules of the game **geheten. Naast het tekenen neemt Lee ook het inkten voor zijn rekening en heeft hij het plot meeverzonnen. Zijn redacteur noemt het 'The best job Jim has ever done'. We zullen zien ...**

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

Legends of Batman

Net het spannende en goed geschreven Prey **door** *Dough Moench* **en** *Paul Gulacy* **achter de rug, of er staat al weer een nieuwe episode uit de beginjaren van** Batman **op stapel.** Venon **heet de nieuwe vijfdelige verhaallijn in deze Batman-comic. Schrijver is de voor Batman-lezers bekende** *Dennis O'Neil*. **Het tekenwerk levert een verrassing op. Drie man sterk gaan zij dit karwei klaren, te weten** *Trevor von Eden*, *Russell Braun* **en de afmaker:** *José Luis Garcia Lopez*. **Een opmerkelijk drietal. Von Eden heeft in het verleden veel voor DC gewerkt. Zo maakte hij in 1982** The Messiah of the Crimson Sun, **op tekst van** *Mike W. Barr* **voor de achtste Batman-annual. Andere hoogtepunten in zijn carrière waren een vierdelige** Green Arrow-**miniserie in '83 en het veelgeplaagde** Thriller **op tekst van** *Robert Loren Fleming*. **Von Eden schitterde niet zozeer als tekenaar, maar veeleer als verteller. Hij experimenteerde naar hartelust in zijn layouts om**

Batman **door Garcia Lopez**

het verhaal zo origineel mogelijk op de lezer over te brengen. Dat schoot bij schrijver Fleming in het verkeerde keelgat. De twee kregen ruzie en Von Eden stapte op. Jammergenoeg vernamen we daarna nog slechts zelden iets van hem. Maar nu is hij er weer! Over zijn schetsen gaat nieuwkomer Braun. Het enige wapenfeit dat hij tot nu toe op zijn naam heeft staan is een invalnummer van de Justice League America. **Garcia Lopez is de man die het potloodwerk in inkt gaat zetten en de covers**

tekent. Lopez behoeft geen nadere introductie; iedereen behoort deze man te kennen. Hij is namelijk één van de beste tekenaars die er rondlopen in de VS. Kom maar op met die nummers!

Byrne burned out?

Een man die naar jaren nog steeds niet opgebrand lijkt te zijn is *John Byrne*. Niet aflatend vuurt hij zijn ontelbare strips op de consument af. Fameus is het enthousiasme waarmee hij uitgebluste superhelden weer nieuw leven inblaast, waarna Byrne ze vervolgens als een hete aardappel laat vallen. Wederom heeft Byrne een aantal potjes op het vuur staan waarmee hij ons in het nieuwe jaar zal bestoken. Wat dacht je van een nieuwe strip op tekst van de opperstalmeester van Marvel zelve, *Stan Lee*. De werktitel van de strip is The Marvel World of Tomorrow, de naam van de held is Ravage en de schurk heet Dethstryk. Dat wordt oppassen! Voor de concurrent, DC, maakt hij een vierdelige prestige-serie met in de hoofdrol Omac, oftewel The One Man Army Corps. Het figuur is ooit verzonnen door *Jack Kirby* en we weten allemaal dat Byrne graag zijn tanden zet in het werk van deze oude meester. Als laatste op het programma staat Shazan, dit wordt een om de vier maanden te verschijnen prestige-book. Wederom een gouwe ouwe held in de hoofdrol, die ooit verzonnen is door tekenaar/schrijver *C.C. Beck* als tegenhanger van Superman. Zei ik daar Superman? Oh, oh, dat wordt uitkijken Clark!

Wolverine

Eigenlijk valt er niet veel nieuws te melden over dit creatuur, behalve dan dat *John Byrne* (hè, wie?) zich heeft aangemeld voor een miniserie. Hij schrijft en tekent en ene *Terry Austin* wil het wel inkten (hij wel!). Waar haalt Byrne trouwens de tijd vandaan? Nu ik het toch over Wolvie heb, in Marvel Presents 72 is het belangrijkste Wolverine-verhaal aller tijden begonnen. Alles wat we nog niet wisten over hem – en dat is een hoop – (wie is bijvoorbeeld zijn kapper?) wordt uit de doeken gedaan door *Barry Windsor Smith*. Dertien delen lang, tweemaal per maand. Die Smith toch, ook al aan het schrijven geslagen. Zo, nu kan ik eindelijk die illustratie van Smith plaatsen. Als ze het bij ZozoLala toch verzuimen ...

I MET HIS EYES FOR A SECOND...
FILLED WITH BLOODLUST...
BUT I COULDN'T TELL IF IT WAS SOME ANIMAL ...RAGE...
...OR HORROR AT WHAT WE'D DONE TO HIM.

Wolverine, wie is zijn kapper?

Strip

Hè, had ik net leuk nieuws over het Engelse blad Strip, wordt het opgeheven. Droevig nieuws dus. Vooral voor *Dick Matena*. Met ingang van nummer 25 was het namelijk de bedoeling dat zijn Gaugain en van Gogh in dit blad zou verschijnen. Maar helaas, uitgever *Robert Sutherland* verlaat Marvel U.K. en laat het schip roerloos achter. Het gevolg is, dat met ingang van januari het blad niet meer verschijnt. Maar niet lang getreurd: Sutherland neemt Gaugain en Van Gogh mee om het in een nieuw – door hem op te richten – blad Stripsextet(?) te plaatsen. Eind goed, al goed?

Comics & Sequential Art

En dan nu een tip voor de aankomende stripmakers onder de lezers. Koopt allen Comics & Sequential Art door *Will Eisner*. Een must voor degene die een beetje ordentelijk strips willen leren tekenen en schrijven. Kitchen Sink brengt een nieuwe druk uit van dit boek door de maestro die onder andere The Spirit op zijn naam heeft staan. Prijs $18.95.

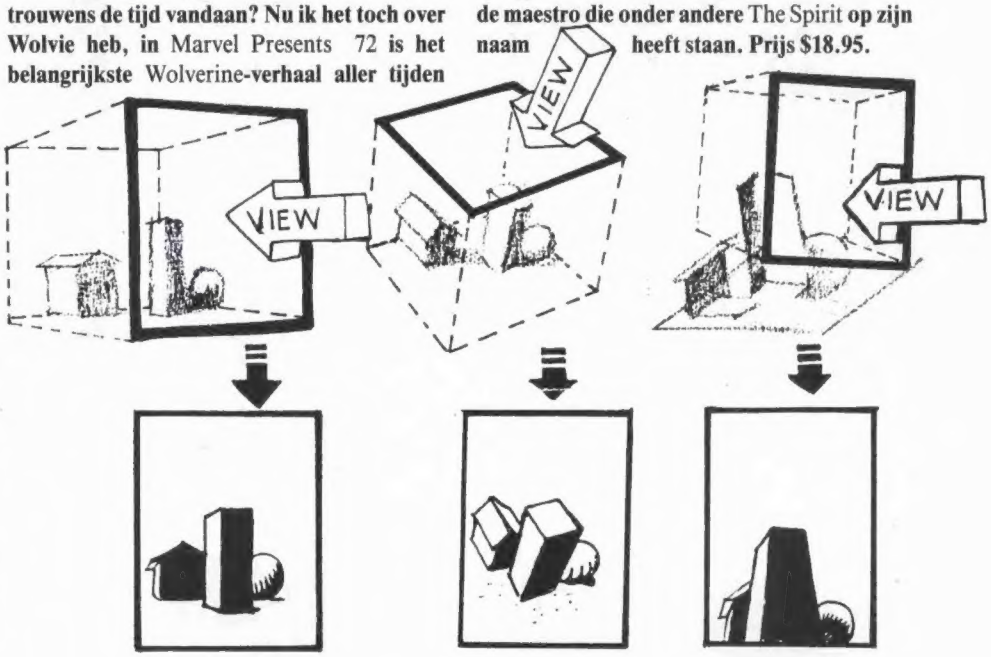

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

STRIPWINKEL
SJORS
SCHEFFERSPLEIN
DORDRECHT
078 - 142012